

ДЗЕНЬ РЭСПУБЛІКІ

Тры дні, 3—5 ліпеня, адзначала Беларусь Дзень рэспублікі. У гэты дзень цяпер уваходзяць і Дзень вызвалення ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, і Дзень незалежнасці. А сталіца яшчэ святкавала і Дзень горада. Такага размаху "народных гулянняў" не ведала нават Беларусь савецкая.

НА ЗДЫМКАХ: ваенны парад у Мінску; мінчане адзначаюць Дзень горада; фрагмент авіяцыйна-спартыўнага свята.
Фота Генадзя СЯМЁНАВА. БелТА.

СВЯТЛО І СПЕЎ МІЛАСЭРНАГА ХАРАСТВА

РОЗДУМ ПАСЛЯ "ПАМІНАЛЬНАЙ МАЛІТВЫ"
НА СЦЭНЕ НАЦЫЯНАЛЬНАГА АКАДЭМІЧНАГА ТЭАТРА ІМЯ ЯНКІ КУПАЛЫ

Гэты спектакль іграецца купалаўцамі дзесяты год. Дасціпны. Прасякнуты гаркаватай іроніяй. З трагедычным адценнем ва ўсіх прыгодах усіх персанажаў — ад галоўнага, чыё імя гучыць у мастацтве, бадай, нароўні з імёнамі Фальстафа або Дон Кіхота, зухаватага салдата Швейка або Хаджы Насрэдзіна... Тэўе з вёскі Анатаўка на Палессі, што недзе ў так званых межах "аседласці", тэрыторыі, на якой царская ўлада паблажліва дазваляла стала жыць яўрэям. У склад пятнаццаці губерняў тае "мяжы" траплялі і абшары Беларусі.

Спектакль, прэм'ера якога адбылася ў траўні восемдзесят дзевятага года, пастаўлены рэжысёрам Б. Эрыным у дэкарацыях мастака Б. Краснова, з музыкай А. Рэнанскага і харэаграфіяй С. Дрэчына. Тэатральная Анатаўка нагадвае паселішча поблізу якога Рагачова альбо Рэчыцы. І хоць расквечана-маляўнічы лад відовішча робіць моцнае ўражанне, асноўныя рэаліі адлюстраванага на падмостках жыцця ўспрымаюцца надта праўдападобнымі. Праз гумар і адчай, праз дасціпную мудрасць і легкадумную летуценнасць герояў прабіваецца настойлівае перакананне: так, мяноўна так і было некалі ў нашым краі.

Дык што, можа, спектакль выглядае гэтакім своеасаблівым плачам па сынах Ізраілевых, што бедавалі пад нашым небам? Але, і плачам. Ды не толькі плачам-успамінам. Рэжысура тонка адчула пазытыўную падаплёку творчасці Шолам-Алейхема, паводле прозы якога і стваралася Р. Горыным п'еса "Памінальная малітва" (пераклад на беларускую мову У. Някляева). Адгалоскі песні — у плачу, і слёзы на тварах захопленых карагод вясковых танцораў. З вясёлага карагода, які спачатку ўспрымаецца ці не як бязвольная жыццярэдасны, спектакль і пачынаецца.

Карагод стракаціць рознымі фарбамі адзення, усмешлівымі тварамі, адмысловымі каленца-

мі і няўмелым тупаннем, гарэлівымі позіркамі і нейкай недарэчнай задуменнасцю, відаць, неадчэпнай у пажылых — з доўгімі пэйсамі і ў яромках — анатаўскіх старажылаў. Карагод круціцца, уцягваючы ў танцавальны рытм і нашы глядацкія сэрцы. Ды не змаўкае ў ім і шчымыя сумотная нота. Здаецца, што вунь той або гэты зачалуся рукою за партнёра і пусціўся ў скокі, каб не заплакаць пры людзях, а нехта выдае сябе за азартнага танцора, бо і тваё жыццё, што ні кажы, толькі кароткае імгненне ў спрадвечным сусвеце, і трэба карыстацца любым выпадкам, які дазваляе табе ўдасць натанцавацца, паспяваць, каўтнуць кілішак хмельнага пітва, пацалавацца з любай. У карагодзе нібы партрэты тыпаў: дасціпны жартаўнік і пахмурны недаверак, неабачлівы жыццьялюб і схільны да адчаю пасля першай аплявухі лёсу, фанабэрлівы ганарлівец з высока ўзнятай галавой і пакорлівы паслугач чужой улады.

Звяртаю ўвагу на гэты зачын спектакля, які потым адгукаецца трансфармаваным паўторам у фінале, бо танцавальны карагод арганічна ўпісаны ў мастацкую тканіну відовішча як яго выяўленча-рытмічны кампанент, які ўводзіць глядача ў рэчышча сучаснай сцэнічнай версіі "свету Шолам-Алейхема".

Не, я не адношу сябе да знаўцаў "свету Шолам-Алейхема". Але мне пашчасціла сядзець на адным з прэм'эрных спектакляў "Памінальнай..." побач з нашым слынным мэатрам Заірам Азгурам. Я адчуваў, як узрушыў яго тэатр у той вечар. Ужо ў антракте ён усхвалявана гаварыў, што выканаўцы роляў на гэты раз паўсталі перад ім майстрамі, купалаўцамі ў лепшым значэнні гэтага слова. Яны ў сваім мастацтве гранічна наблізіліся да жыццёвага праўдападобства, у якім нават непаўторная яўрэйска мелодыка беларускай мовы трымціць без надакучлівай аднастайнасці і той

акцэнтаўкі, што, бывае, "расквечвае" анекдоты ў вуснах стараннага расказчыка.

Местачковае жытло Тэўе і ягоная ўласнасць — кола ад фурманкі, кабанчык-пудзіла, швейная машына, пасрэбраны сямісвечнік. Бутафорская кабыла, на якой спраўны балагол возіць са сваёй Анатаўкі па суседніх мястэчках ды вёсках малака, вяршкі і сыры, — адкрыта дэкарацыйная дэталь, але ўспрымаецца і як жывая істота, увасобленая на сцэне "старым" прыёмам традыцыйнай тэатральнасці. Заір Азгур вылучаў у партытуры відовішча "дозы" амаль што натуральнай побытавай рэальнасці з "дозамі" хітраватага сцэнічнага гумару і нават іранічнай усмешкі. Але, і я таксама адчуваю ў гэтым драматычным спектаклі мудрую ўсмешку яго творцаў. Усмешку, якую яўрэі называе "мёдам напалову з гарчыцай".

То ўсмешка Шолам-Алейхема.

— Не зусім, не зусім, — удакладняў Заір Азгур. — Хутчэй за ўсё гэта — ад Тэўе. Ты звярнуў увагу, што і па мізансцэнах Тэўе амаль заўсёды ў цэнтры? Гэта ад яго разыходзяцца промі прыхавана горкай мудрай усмешкі. Як добра, што Аўгуст Мілаванаў не пнецца дацягнуцца, скажам, да Саламона Міхоэlsa ў гэтай ролі і не паўтарае таго, што робіць у ёй Міхаіл Ульянаў... Але, я згодны з табой: няма ў яго і таго, што было пафасам у вобразе, які ствараў у шэсцьдзесят, здаецца, тэатрам годзе ў Тэатры імя Коласа наш чараўнік Аляксандр Ільінскі. Так-так, у Шурыка Тэўе, я помню, быў ад прыроды мудрацом, і жыццёвыя здарэнні вымушалі яго ўголас размаўляць з Богам і сусветам са сваёй амаль жабрацкага прытулку. А Мілаванаў? Гэты больш выглядае зусім звычайным і па-свойму разумным мужыком. Мудрым яго пакрысе робіць жыццё. Вучыць тымі аплявухамі лёсу, якім яно ў яго пазначана...

(Заканчэнне на 6-й стар.).

ЦЯЖКІ ШЛЯХ

НАЦЫЯНАЛЬНА-КУЛЬТУРНАЕ АДРАДЖЭННЕ БЕЛАРУСІ

Сучасным пакаленням, і перш за ўсё моладзі, важна ведаць гісторыю свайго народа, пазнаць і асэнсаваць дасягненні ва ўсіх сферах сацыяльна-эканамічнага, палітычнага і духоўнага жыцця, аб'ектыўна ацаніць яго набыткі і страты. У гэтай сувязі хочацца спыніцца толькі на адным, але вельмі важным аспекце праблемы — на скла-

данасці працэсаў нацыянальна-культурнага адраджэння, якія праходзілі ў Беларусі ў 20-я і другой палове 80-х — 90-х гадоў.

Адрозжэнне ж агаворваюся, што не прэтэндую ні на вычарпальную паўнату, ні на завершанасць аналізу ўзнятай тэмы, тым больш у межах газетнага артыкула.

І. АДРАДЖЭННЕ ЦІ ДЫКТАТУРА ПРАЛЕТАРЫЯТУ?

Гістарычная памяць і нацыянальная самасвядомасць заўсёды жывуць і захоўваюцца ў глыбінях душы народнай, у нацыянальным побыце, традыцыях, звычаях, культуры і цесна звязаны з эканамічным і палітычным укладам нацыі.

На працягу свайго шматвяковага існавання ў беларусаў, як і ў кожнага народа, былі ўзлёты і падзенні. Унёсшы неацэнны ўклад у сусветную культуру ў перыяд Вялікага Княства Літоўскага, ён не пазбег сацыяльнага і нацыянальнага прыгнёту спачатку з боку Рэчы Паспалітай, а затым Расій-

скай імперыі. Выпрабаванні, якія выпалі на долю беларусаў на працягу стагоддзяў, у тым ліку і ў параўнальна кароткі савецкі перыяд, было пад сілу вытрымаць не кожнаму народу, а гэта сведчыць, што наш народ мае моцныя генетычныя карані, высокі фізічны і маральны дух.

(Заканчэнне на 4-й стар.).

ВЕСТКІ З БЕЛАРУСІ

ВЕСТКІ З БЕЛАРУСІ

ВЕСТКІ З БЕЛАРУСІ

СЕМІНАР У БРУСЕЛІ

ЕЎРАСАЮЗ
І ЧАРНОБЫЛЬСКІЯ
ПРАБЛЕМЫ

Тэма супрацоўніцтва Беларусі, Расіі і Украіны з Еўрапейскім саюзам па праблемах рэабілітацыі зямель, забруджаных чарнобыльскім попелам, гучала на спецыяльным семінары, які прайшоў у Бруселі. Па запрашэнні Еўрапейскай камісіі ўдзел у ім прыняла дэлегацыя нашай рэспублікі на чале з міністрам па надзвычайных сітуацыях Іванам Кенікам. У дыскусіі таксама прынялі ўдзел вучоныя з Вялікабрытаніі, Швецыі, Нарвегіі, Германіі і Францыі.

У ходзе семінара была выпрацавана агульная стратэгія па ажыццяўленню мер, што садзейнічаюць атрымманню чыстай сельскагаспадарчай прадукцыі, аказанню псіхалагічнай дапамогі людзям, дэзактывацыі населеных пунктаў. Выпрацавана таксама тэматыка далейшых даследаванняў у данай галіне, якая перададзена прадстаўнікам Беларусі, Расіі і Украіны з мэтай вызначэння аб'ёму магчымага фінансавання праектаў Еўрапейскім саюзам. Аднак канчатковае іх зацвярдзенне павінна адбыцца пасля ўзгаднення з Еўрапейскай камісіяй і адабрэння Еўрапарламантам.

"Мы адраділі спрадвеку ўласцівыя нашаму народу павагу і любоў да мовы, на якой ён размаўляў стагоддзямі: ці то на беларускай, ці то на рускай. Ды тая мова, якую ў нас называюць рускай, гэта таксама наша мова. Яна жыве на нашай зямлі з пакалення ў пакаленне. Яна ззяе ўсімі фарбамі сапраўднай беларускасці. Бо на ёй думае, разважае, на ёй гаворыць вялікая частка беларускага народа. І мы ніколі не дазволім у нашай краіне моўнай дыскрымінацыі, моўнага дыктату. Таму што ад моўнай дыскрымінацыі да генацыду — адзін крок."

Няўжо гэта яшчэ каму-небудзь незразумела на фоне тых жахлівых падзей, якія адбыліся і, на жаль, яшчэ адбываюцца на постсавецкай прасторы?"

А. ЛУКАШЭНКА,
Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь.

ДЗЕЛЯ ДАБРА

Шэсць гадоў працягваецца супрацоўніцтва Беларускага навукова-даследчага інстытута радыяцыйнай медыцыны і эндакрыналогіі і шпітала з нямецкага горада Ротэнбурга. Штогод беларускія спецыялісты ў галіне прамянёвай дыягностыкі праходзяць стажыроўку ў Германіі. Частыя госці ў клініцы радыяцыйнай медыцыны і нямецкія спецыялісты. Акрамя абмену вопытам сябры з Германіі дапамагаюць клініцы, у якой лечацца пацярпелыя ад аварыі на ЧАЭС, медыкаментамі, абсталяваннем.

НА ЗДЫМКУ: шэф радыялагічнага аддзялення клінікі Ротэнбурга Крашчамір КРАСНІК (у цэнтры), загадчык аддзялення прамянёвай дыягностыкі Вадзім ПЕТУХОЎ (злева) і ўрач-радыёлаг Ігар БУЛАЕЎ абмяркоўваюць вынікі даследаванняў на ЯМР-тамографе ў клініцы НДІ радыяцыйнай медыцыны і эндакрыналогіі.

Фота Аляксандра ТАЛОЧКІ, БелТА.

ДЫЯСПАРА

СУСТРЭЧА З НАСТАЎНІКАМІ

Асабліва ўвага з боку Беларусі ўдзяляецца забеспячэнню нацыянальнай адукацыі нашых маладых суайчыннікаў, што пражываюць за мяжой. Гэта матэрыяльная падтрымка нядзельных школ і школ з беларускай мовай навучання, факультэтаў і аддзяленняў беларускай філалогіі, культуры і беларусазнаўства, арганізацыя летняга адпачынку на Бацькаўшчыне, прадастаўленне моладзі беларускага замежжа магчымасці атрымаць на льготных умовах адукацыю ў вышэйшых навучальных установах Беларусі, знаёмства з яе гістарычнымі мясцінамі, павышэнне кваліфікацыі выкладчыкаў беларускай мовы і дысцыплін беларусазнаўчага цыкла з навучальных устаноў замежжа...

У гэтым годзе дваццаць настаўнікаў з Расіі, Польшчы, Літвы, Латвіі, Эстоніі прыехалі на курсы, што арганізавала для іх Міністэрства адукацыі Беларусі. Акрамя вучэбных гадзін, у праграме наведванне музеяў, тэатраў, знаёмства з дзейнасцю грамадскіх арганізацый і дзяржаўных устаноў.

Адна з такіх сустрэч адбылася ў Дзяржкамтэце па справах рэлігій і нацыянальнасцей. Госці з цікавасцю заслухалі А. Білыка — старшыню камітэта, які раскажаў аб камітэце, яго задачах, планах, зробленай рабоце па аказанню дапамогі беларусам замежжа. Настаўнікаў вельмі цікавілі міжурадавыя пагадненні па абароне правоў нацыянальных меншасцей, якія распрацоўвае камітэт. Сёння асабліва гэтае пытанне хвалюе беларусаў Латвіі. Кіраўнікі беларускіх школ выказалі свае прапановы і просьбы, якія абавязкова ўлічацца ў працы камітэта.

А пры развітанні ўдзельнікі сустрэчы атрымалі памятныя сувеніры з выявай Ефрасінні Полацкай.

А пры развітанні ўдзельнікі сустрэчы атрымалі памятныя сувеніры з выявай Ефрасінні Полацкай.

БУДУЕЦЦА ХРАМ

Пачалося будаўніцтва Свята-Вазнясенскага храма ў пасёлку Новая Гута Гомельскага раёна на мяжы Беларусі з Украінай. Асвяціць месца закладкі храма, якому ў гонар дружбы двух славянскіх народаў было вырашана даць імёны святых Кірылы, епіскапа Тураўскага, і Феадосія, епіскапа Чарнігаўскага, прыбыў Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі, Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі Філарэт.

НА ЗДЫМКУ: у час асвячэння месца будаўніцтва.

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА, БелТА.

МЕМАРЫЯЛ

ПА ЗАКАЗУ
КАРАЛЕЎСКАГА ДВАРА

Капсулу для мемарыяльнага комплексу ахвярам другой сусветнай вайны, які ствараецца па ініцыятыве каралеўскага двара Вялікабрытаніі, вырабіў Віцебскі прыборабудаўнічы завод. Запоўненая зямлёй з месцаў баёў, сабранай актывістамі Беларускага фонду міру на тэрыторыі рэспублікі, капсула дастаўлена ў Англію.

ВНУ ГОМЕЛЯ

ТРЭЦІ УНІВЕРСІТЭТ

Гомельскі політэхнічны інстытут ператвораны ў тэхнічны ўніверсітэт імя П. Сухого. Такое рашэнне пасля адпаведнай атэстацыі прыняло Міністэрства адукацыі краіны — якраз да 30-годдзя навучальнай установы.

Гэта ўжо трэці ўніверсітэт у Гомелі — пасля Дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны і ўніверсітэта транспарту.

Зараз у тэхнічным ўніверсітэце звыш 2 тысяч студэнтаў.

АБІТУРЫЕНТ-98

У Беларускай дзяржаўнай універсітэце 6 ліпеня пачаліся ўступныя экзамены. У гэтым годзе БДУ праводзіць іх на два тыдні раней звычайнага, каб тыя з абітурыентаў, хто паспяхова здасць уступныя экзамены, але не пройдзе па конкурсу, маглі паспрабаваць шчасця ў іншай навучальнай установе Беларусі.

НА ЗДЫМКУ: экзамен на геаграфічным факультэце здае абітурыентка Святлана ЕМЯЛЬЯНАВА.

Фота Яўгена КАЗЮЛІ,
БелТА.

КУПАЛАЎСКАЕ СЛОВА

«З АДНОЮ ДУМКАЮ...»

У чарадзе свят не згубілася яшчэ адна дарага для кожнага беларуса дата: 7 ліпеня споўнілася 116 гадоў з дня нараджэння нашага вялікага песняра Янкі Купалы.

У нядзелю, 5 ліпеня, па традыцыі ў літаратурную Мекку ператварыўся купалаўскі мемарыяльны запаведнік "Вязынка". Сёлета гэты першы філіял Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы адзначае сваё 50-годдзе. Літаратурнае свята "З адною думкаю аб шчасці Беларусі" сабрала нямала прыхільнікаў паэзіі. У ім прынялі ўдзел старшыня Саюза беларускіх пісьмнікаў У. Някляеў і іншыя майстры слова, фальклорныя калектывы з Мінска і Маладзечна.

А ў сталічным парку імя Янкі Купалы адбылося цудоўнае свята паэзіі "Палымянае слова Купалы". Адбылося 25-ты раз!

АДУСЮЛЬ ПАКРЫСЕ

СВЯТА Беларускага пісьменства і друку сёлета будзе адзначацца ў Оршы, і пройдзе яно ў першую нядзелю верасня. Да гэтага цэнтрамі яго былі Полацк, Тураў, Навагрудак і Нясвіж.

НА АХОВУ Палесся ад паводак Беларусь плануе выдаткаваць 1 трыльён 200 мільярд рублёў у бліжэйшыя шэсць гадоў. Праект будаўніцтва водаахоўных збудаванняў прайшоў экспертызу ў Сусветным банку і кансультацыйным камітэце Нацыянальнай акадэміі навук.

ГАЛОЎНЫМ гандлёва-эканамічным партнёрам Беларусі з'яўляецца Расія. На яе долю прыходзіцца больш за 60 працэнтаў агульнага аб'ёму знешняга гандлю нашай рэспублікі. На сёння Рэспубліка Беларусь падтрымлівае гандлёва-эканамічныя сувязі з усімі краінамі Садружнасці і 119 дзяржавамі блізкага і далёкага замежжа.

АСТАНКІ 124 воінаў знойдзены ў Мастоўскім раёне на месцы баёў з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Імёны 24 з іх устаноўлены дзякуючы медальёнам, якія былі ў месцах захавання чырвонаармейцаў.

У КАЛІНКАВІЦКІМ раёне каля мемарыяла памяці сабраліся былыя непаўналетнія вязні Азарыцкага канцлагера. Падобныя сустрэчы-памінанні сталі ўжо традыцыйнымі. Пяты раз напярэдадні Дня вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў сюды прыехалі былыя дзеці канцлагаў з розных куткоў рэспублікі.

КАНЦЭРТАМ, прысвечаным 200-годдзю з дня нараджэння Адама Міцкевіча, адкрыўся цыкл вечароў у сталічным рымска-каталіцкім архікафедральным касцёле імя найсвяцейшай Марыі Панны. Святочную праграму падрыхтавалі Польскі інстытут у Мінску і творчы калектыв "Беларуская капэла".

МІНСКІЯ МАТОРЫ

Вытворчае аб'яднанне "Мінскі маторны завод" — адно з самых буйных прадпрыемстваў Рэспублікі Беларусь па выпуску дызельных рухавікоў. З 1964 года трактары "Беларусь", якія выпускаюцца Мінскім трактарным заводам, комплектуюцца рухавікамі Мінскага маторнага завода. І трактары, і іншыя машыны, аснашчаныя рухавікамі ММЗ, экспартуюцца ў многія краіны свету: ЗША, Канаду, Англію, Швецыю.

У гэтым годзе на прадпрыемстве запушчаны новы цэх малых серый на вытворчасці шасціцыліндравых дызельных рухавікоў.

НА ЗДЫМКУ: у новым цэху зборкі шасціцыліндравых рухавікоў.

Фота Віктара ТАЛОЧКІ,
БелТА.

КАЛІ ПАШУКАЦЬ ВЫЙСЦЕ

МАТРОШКА Ў РЫНКАВЫМ ВІРЫ

Не самыя лёгкія часы перажывае сёння дэкаратыўна-прыкладное мастацтва. Так ужо павялося, што любы крызіс у грамадстве няёмальна адбіваецца і на культуры. Асабліва калі ўлічыць, што на яе фінансаванне заўсёды выдаткоўваліся нязначныя сумы.

Паступова, крок за крокам, выходзіць сёння з крызісу Брэсцкая фабрыка сувеніраў. Такіх цяжкасцей, як пару гадоў таму, яна, мабыць, не ведала за ўвесь час свайго існавання. Сапраўды, калі стаяць заводы, месяцы не атрымліваюць людзі зарплату, ужо не да сувеніраў. Былыя сувязі парушыліся, большасць партнёраў згубілася ў хвалючым рынку, а над прадпрыемствам яшчэ і крэдыт "вісеў", з якім трэба было разлічвацца. Вымушаны былі ліквідаваць філіялы, скараціць штат. З адной тысячы работнікаў засталася 350. На дапамогу рэспубліканскага канцэрна "Беларускія мастацкія промыслы", куды да нядаўняга часу ўваходзіла брэсцкая фабрыка, тут асабліва не разлічвалі. Ці мала такіх у канцэрне? "Выплываць" даводзілася самім.

Як раскажаў дырэктар фабрыкі Міхал Жураўлёў, тут упарта шукалі выйсце. Каб утрымацца на плаву, давалася часткова перакваліфікавацца. Адкрылі цэх па вытворчасці мэблі: часопісных і кухонных столікаў, палічак, табурэтак. Ён і "выцягваў" прадпрыемства. Але асноўны накірунак работы — дэкаратыўна-мастацкія вырабы — пакінулі. Што год укараняецца каля 100 найменняў прадукцыі. Апошняя, дарэчы, не дзеліцца па сортнасці. Яна ўся — вышэйшага гатунку. Якасць брэсцкіх сувеніраў прызнана не толькі Рэспубліканскім мастацкім Саветам, яна славіцца і па ўсім свеце.

Сёння фабрыка змяніла "гаспадара": з падпарадкавання канцэрну

перайшла ў ведамства Дзяржаўнага нацыянальнага парка "Белаежская пушча". З гэтым пераходам на прадпрыемстве звязваюць пэўныя спадзяванні, найперш, з бесперабойнай пастаўкай высака якаснай сыравіны, бо з-за частых перабоў з ёю фабрыка падчас змушана парушаць свае дагаворныя абавязкі. Так, няўпраўка з выкананнем французскага заказу. Згодна з дамоўленасцю, туды трэба адпраўляць 300 крэслаў у месяц. А няма сыравіны — парушаецца і графік. Гэта не адзіны замежны заказ. Апошнім часам наладжваюцца сувязі з Германіяй. Немцы ахвотна набываюць нашы матрошкі і саляныя вырабы. А нядаўна на пяць гадоў заключылі кантракт з грамадзянінам Злучаных Штатаў, які дае яму эксклюзіўнае права гандлю матрошкамі. Дарэчы, гэтыя матрошкі — "Рэгбі" (амерыканскі футбол) — робяцца спецыяльна пад заказ. У нашых магазінах іх не знойдзеш.

Пабольшала сёння і айчынных заказаў: з Нацыянальнага алімпійскага камітэта, Міністэрства фізкультуры і спорту, Акадэміі Міністэрства ўнутраных спраў, аб'яднання "Мінсктуріст", Міністэрства замежных спраў Беларусі і г. д. Пастаўляецца прадукцыя, вядома, і ў гандлёвую сетку. Тут, праўда, пэўныя цяжкасці. На сённяшні дзень гандлёвыя прадпрыемствы рэспублікі маюць запазычанасць перад фабрыкай каля двух мільярдаў рублёў.

Але, нягледзячы на гэта, працягваецца работа, распрацоўваюцца і ўкараняюцца новыя мадэлі. Адна з апошніх навінак — цэлая серыя беларускіх лялек. "Апранутыя" ў нацыянальныя касцюмы, распісаныя інкрустацыяй, яны зіхаць і пераліваюцца так, быццам апрацаваны каштоўнымі камянямі. Спадабаліся яны і замежным турыстам.

Якаснае выточванне вырабаў мала залежыць ад станкоў, абсталявання. У аснове — ручная праца. А ў ёй — свае тонкасці, набытыя гадамі. Да брэсцкага таксама не адразу ўсё прыйшло. Перш чым дасягнуць сённяшняга ўзроўню, набілі не адну шышку. Напрыклад, колькі часу патрацілі, каб навучыцца высака якасна апрацоўваць салому! Злакі, як вядома, падкармліваюць рознымі ўгнаеннямі — адсюль цёмныя кроплі і плямы. А з імі саломе для вырабаў непрыдатная, яна патрабуе апрацоўкі: ачышчэння, сушкі, афарбоўкі. Каб спасцігнуць гэтыя "сакрэты", сёння прывязджаюць дэлегацыі з розных рэгіёнаў Беларусі.

Самой распрацоўкай асартыменту тут на чале з галоўным мастаком Юльянам Развадоўскім займаюцца яшчэ тры мастакі і некалькі эксперыментатараў. Гэта яны мудруюць над новымі вобразамі і выявамі. Разлік норм расходавання сыравіны і фарбы — справа тэхнолагаў. Эмалі, дарэчы, у сваёй большасці айчыныя. А вось лакі — выключна нямецкія: перасягаюць нашы па якасці і больш эканомныя па расходу.

Галоўны тэхнолаг вытворчасці Галіна Глагольева адзначыла, што асноўнай задачай на прадпрыемстве лічаць высокую якасць пры нізкай цане. З апошняй, праўда, складана. Для прыкладу, дзесяцімесная матрошка каштуе каля 700—800 тысяч рублёў. У недалёкія часы кошт працы ў цане гатовага вырабу складаў 30 працэнтаў. Сёння — толькі 8. Астатняе — падаткі і энерганосьбіты.

Напрыканцы колькі слоў хочацца сказаць пра сам калектыв. Працуюць тут энтузіясты, іх не палохаюць ні мізэрныя заробкі, ні велізарная нагрузка. У калектыве ўсталяваўся своеасаблівы творчы клімат, нейкая эмацыянальная аднасць. Сталыя работнікі памятаюць

многіх вядомых людзей, што ў свой час працавалі на фабрыцы. Так, большую частку жыцця аддала ёй Вера Гаўрылюк, чалавек, які адродзіў саломаліценне на Беларусі. Працавалі тут вядомы рэзчык па дрэву Змітрый Сакаржынскі, мастак Вячаслаў Панамароў і Аляксей Бакуненка, народныя ўмельцы Андрэй Венярскі і Аляксандр Палычоў — адным словам, людзі, што стаялі ля вытокаў развіцця дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

Гаворачы аб пераемнасці пакаленняў, нельга не думаць і пра дзень заўтрашні. Патрэбную, добрую справу ў гэтым накірунку робяць у Кобрыне, дзе існуе вышэйшае вучылішча выяўленчага мастацтва. Там створаны тры ступені адукацыі, і на фабрыцы спадзяюцца на прыход маладых таленавітых кадраў. Бо што ні кажы, а будучыня — найперш за імі. І хочацца, каб у сённяшніх работнікаў фабрыкі сувеніраў былі годныя паслядоўнікі, якім смела можна было б даручыць далейшае развіццё дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

Святлана ШАБЛІНСКАЯ.

ДЗЯТЛАВУ — 500 ГАДОЎ

Не часта здараюцца маштабныя падзеі ў глыбінцы, дзе жыццёвая плынь спакойнейшая, чым у сталіцы ды нават і ў абласным цэнтры. Менавіта пра такую нештодзённую падзею яшчэ доўга будуць помніць жыхары Дзятлаўскага раёна Гродзенскай вобласці. У канцы чэрвеня іх самую важную гораду — раённаму цэнтру Дзятлава споўнілася 500 гадоў. Вядома ж, з гэтай нагоды адбыліся святочныя ўрачыстасці. З гэтай жа нагоды атрымалі дзятлаўцы і віншаванне ад Прэзідэнта Беларусі.

Пасля Вялікай Айчыннай вайны Дзятлаўшчына недалічлася больш за 12 тысяч жыхароў, многія з якіх загінулі на франтах і ў партызанскіх атрадах. 5 спаленых вёсак, 28 брацкіх магіл, 56 абеліскаў і помнікаў загінуўшым нагадваюць аб страшных гадах ліхалецця.

"На вашай цудоўнай зямлі ёсць героі, якімі вы ганарыцеся. Побач з імі — радыявыя працаўнікі. Яны вучаць дзяцей, лечаць хворых, пякуць хлеб, водзяць аўтамабілі, будуць дамы. Кожны з вас — часцінка цяперашняга Дзятлава, часцінка яго гісторыі", — гаворыцца ў пасланні кіраўніка дзяржавы.

Многа цудоўных месцаў і таленавітых людзей на дзятлаўскай зямлі. Хто не ведае

аздараўленчы комплекс "Баравічок" — менавіта сюды імкнуцца бацькі адправіць на лета сваіх дзяцей. Бо тут і сучасныя камфортыя пакоі, і лепшае медыцынскае абсталяванне, і каларыяная ежа.

У "Баравічку" праходзяць курсы лячэння і адпачываюць школьнікі ад 7 да 15 гадоў.

Сярод людзей, якімі ганарацца ў Дзятлаўскім раёне, — Валяціна Лішчэ.

Беларуская мова і літаратура, якія выкладае вось ужо больш 25 гадоў Валяціна Міхайлаўна, — любімы прадмет вучняў Казлоўшчынскай сярэдняй школы. Вучні Валяціны Міхайлаўны — актыўныя ўдзельнікі штогадовых раённых, абласных і рэспубліканскіх алімпіяд. У гэтым навучальным годзе на рэспубліканскай алімпіядзе вучаніца 10 класа Марына Скрундзь заняла першае месца. У тым немаладая заслуга і яе выкладчыцы Валяціны Міхайлаўны.

НА ЗДЫМКАХ: так выглядае цэнтральная плошча Дзятлава; добры настрой у дзяцей, якія адпачываюць у санаторыі "Баравічок"; настаўніца беларускай мовы і літаратуры Валяціна ЛІШЧЫК са сваімі вучнямі.

Фота Аркадзя НІКАЛАЕВА, Аляксандра ТАЛОЧКІ, БелТА.

ЖЛОБІН — ГОРАД ЦАЦАК

Калі ў Жлобіне пабудавалі Беларускі металургічны завод па перапрацоўцы другаснай сыравіны, яго сталі называць горадам металургаў. Аднак не меншую славу Жлобіну прынесла і фабрыка штучнага футра (цяпер — адкрытае акцыянернае таварыства «БелФА»). Менавіта дзякуючы апошняй, гэты старажытны горад на Дняпры ў адначасе пераўтварыўся ў казачны горад цацак. Прытым стаў вядомым не толькі ў акрузе, а нават і на абсягах былога СССР.

Пасажырскія цягнікі, якія курсіруюць з Прыбалтыкі на чарнаморскі поўдзень, на чыгуначным вакзале ў Жлобіне літаральна трапляюць у асаду мясцовых «карабейнікаў». Каго з плюшавых «братоў нашых меншых» тут толькі ні ўбачыш: гэта сланы і мядзведзі, зайцы і вавёркі, малпы і кракадзілы,

каты і сабакі... І ўсе — розных расфарбовак і памераў. Як кажуць, на лобы густ: выбірай, плаці грошы — і атрымаеш сувенір на памяць... Колькі ж пасажыраў, што праязджаюць праз Жлобін, набылі мяккія цацкі тутэйшых майстроў, немагчыма і падлічыць.

...Пачуўшы раптам голас правадніцы: «Наш цягнік прыбывае на станцыю Жлобін», ведайце: на пероне вас чакае сапраўдны цуд. Хутэй спяшайцеся ў тамбур цягніка — і вы тут жа трапіце на імправізаваны кірмаш шматколерных цацак. У тым жа, што ваша рука міжволі пацягнецца ў кішаню за грашыма, можаце не сумнявацца: убачыўшы такую казачную прыгажосць, грэх не спакуціцца.

Фота Віктара СТАВЕРА.

НАЦЫЯНАЛЬНА-КУЛЬТУРНАЕ АДРАДЖЭННЕ БЕЛАРУСІ

(Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.)

У нацыянальна-культурным адраджэнні Беларусі ў савецкі, паслякастрычніцкі перыяд, можна выдзеліць два асноўныя перыяды — 20-я і другую палову 80-х — 90-я гады. Яны мелі як свае агульныя рысы, так і асаблівасці і тэндэнцыі і з'яўляліся вырашальнымі этапамі эканамічнай і палітычнай перабудовы грамадства, яго духоўнага абнаўлення і нацыянальнага адраджэння. Гэтыя працэсы, нягледзячы на паспяховае ў цэлым ход, у савецкі і паслясавецкі перыяды былі складанымі і супярэчлівымі.

У новай гістарычнай сітуацыі, якая склалася ў 20-я гады ў выніку Кастрычніцкай рэвалюцыі, узнікла рэальная магчымасць нацыянальнага адраджэння беларускага народа. Але для гэтага неабходна было сцвердзіць у свядомасці беларусаў перакананне ў самабытнасці іх народа, самабытнасці іх культуры, аднавіць псіхалагічныя рысы, што абумоўліваюць адчуванне збліжэння са сваім этнасам (родам, племам, нацыяй), а праз іх — са сваім краем, з памяццю продкаў. Іншымі словамі, забяспечыць неабходныя гістарычныя перадумовы адраджэння і развіцця нармальнага культурна-нацыянальнага працэсу. Аднак гэты працэс стрымліваўся незавершанасцю кансалідацыі беларускай нацыі, якая заявіла аб сабе ў выніку змены, звязаных з уключэннем Беларусі ў канцы XVIII стагоддзя ў склад Расійскай імперыі, ва ўмовах паступовага ўцягвання яе эканомікі ў сістэму ўсерасійскага рынку, развіцця капіталістычных адносін. Нагадаем, што згодна з філасофскім слоўнікам, нацыя — ад лацінскага слова «племя, народ» — гістарычная супольнасць (агульнасць) людзей, якая складаецца ў ходзе фарміравання агульнасці іх тэрыторыі, эканамічных сувязей, літаратурнай мовы, некаторых асаблівасцей культуры і характару.

Задачу завяршэння працэсу фарміравання беларускай нацыі ў ўмовах сацыялістычнага будаўніцтва павінна была ўзяць на сябе савецкая ўлада, абпіраючыся на нацыянальна-палітычны рух, які зарадзіўся ў Беларусі ў XIX стагоддзі і актывізаваўся ў пачатку XX стагоддзя. Аднак працэсы нацыянальнай кансалідацыі і культурнага адраджэння тармазіліся нізкім эканамічным узроўнем развіцця Беларусі, імперыялістычнай вайной і разбурэннем. Урон толькі ад польскай акупацыі склаў звыш 52 мільянаў рублёў у даваеннай залатой валюце. За шэсць гадоў вайны з 715 прадпрыемстваў 480 былі разбураны. Пасяўныя плошчы скараціліся больш чым на трэць, колькасць жывёлы зменшылася напалову. Фізічныя і вытворчыя сілы народа аказаліся гранічна аслабленымі.

Нізкаму ўзроўню эканамічнага развіцця краю спадарожнічаў жабрацкі ўзровень жыцця народа. А гэта ў спалучэнні з векавой, спачатку паланізатарскай палітыкай кіруючых колаў Польшчы, а затым, пасля яе падзелу, русіфікатарскай палітыкай царызму мелі свае цяжкія вынікі: неразвітасць нацыянальных форм культуры, комплекс непаўнаценнасці роднай мовы, як мовы «мужыцкай», «халопскай», якая не дае ніякіх правоў, а толькі выклікае нас-

мешкі, сфарміраваны ў свядомасці беларускага сялянства.

Вырашэнне пытанняў, звязаных з нацыянальна-культурным будаўніцтвам, у Беларусі ўскладнялася той акалічнасцю, што ў 1921 годзе ўся Савецкая Беларусь месцілася ў межах шасці павеятаў былой Мінскай губерні. Як вядома, у хуткім часе пасля ўтварэння БССР (студзень 1919 года) Віцебская, Смаленская і Магілёўская губерні з большай колькасцю беларускага насельніцтва былі далучаны да РСФСР, што тлумачылася пагроздай іх захавання і далучэння да буржуазна-памешчыцкай Польшчы.

Частка партыйных і савецкіх работнікаў, займаючы вялікадзяржаўныя шавіністычныя пазіцыі, выступала супраць уз'яднання гэтых рэгіёнаў з БССР. Спатрэбіўся час і велізарны намаганні дзеячаў культуры і беларускага нацыянальнага руху, які падтрымала партыяна-дзяржаўнае кіраўніцтва БССР, каб пераадолець гэтыя тэндэнцыі і далучыць да рэспублікі тэрыторыі, аднародныя з БССР у гістарычным развіцці, эканамічных і этнаграфічных адносінах.

Адной з перашкод у ажыццяўленні нацыянальнай палітыкі ў БССР, пасляхвоў правядзенні беларусізацыі з'яўлялася распаўсюджанасць у недалёкім мінулым на тэрыторыі Заходняга краю дробнабуржуазных нацыянальных, а таксама сіянісцкіх партый і арганізацый.

Нагадаю для прыкладу, што ў кансерватыўна-манархічным лагерах на Беларусі ў 1905—1907 гадах дзейнічалі палітычныя арганізацыі: таварыства «Крестьянин» (Вільня), партыя «праваго парадка» (Гродна), «Православное братство» (Мінск), розныя рэлігійна-клерыкальныя фарміраванні. Усе яны з'яўляліся адгалінаваннямі манархічнага «Саюза рускага народа», імкнуліся ўмацаваць свае эканамічныя і палітычныя пазіцыі і тым самым забяспечыць непахіснасць асноў самадзяржаўя ў Беларусі.

Пасля паражэння першай рускай рэвалюцыі ў кансерватыўна-манархічным лагерах адбылася палярнасацыялістычная сіл. Паміж двюма кірункамі — ліберальна-буржуазным і кансерватыўна-манархічным — абстрагваліся супярэчнасці. Манархісты не прызнавалі права беларускага народа на самавызначэнне і стварэнне ў той ці іншай форме нацыянальнай дзяржаўнасці. Беларусь заўсёды ўяўлялася ім як частка «адзінай і непадзяльнай Расіі», а беларуская мова — «органической ветвью великого русского языка».

Прыхільнікі ліберальна-буржуазнага лагера, хоць у цэлым і падтрымлівалі палітыку царызму, тым не менш усведамлялі неабходнасць нацыянальнай самастойнасці беларускага народа ў межах Расійскай дзяржавы.

У пачатку першай сусветнай вайны ў Беларусі выразна праявілася тэндэнцыя да збліжэння манархічных і ліберальных арыентацый у рамках адзінага блока. Калі раней ідэолагі кансерватыўна-манархічнага лагера наогул адмаўлялі наяўнасць беларускага пытання, то да пачатку 1917 года яны ўжо дапускалі магчымасць яго вырашэння ў агульным патоку ліберальна-дэмакратычных рэформ.

Беларуская сацыялістычная грамада (БСГ) (1903—1918) — прытрымлівалася рэвалюцыйна-дэмакратычнай арыентацыі, была выказніцай ідэй сялянскага сацыялізму, адстойвала думку аб незалежнасці Беларусі.

Лютаяўская буржуазна-дэмакратычная рэвалюцыя паклала пачатак працэсу размежавання БСГ. Правае яе крыло прапаведвала ідэю стварэння самастойнай беларускай дзяржавы ў форме буржуазна-дэмакратычнай рэспублікі. Левае, падтрымлівала лева-радыкальныя лозунгі бальшавікоў, бачыла дзяржаўнасць Беларусі ў форме савецкай рэспублікі, якая знаходзілася б у федэратыўнай сувязі з Савецкай Расіяй.

На III з'ездзе БСГ, які адбыўся ў кастрычніку 1917 года, выявілася вострае супрацьстаянне левай і правай плыняў. З. Жылуновіч, з'яўляючыся лідэрам левага крыла Беларускай сацыялістычнай грамады, надаваў першаступеннае значэнне вырашэнню нацыянальнага пытання аб дзяржаўным і культурным самавызначэнні беларускага народа. У гэтым ён разыходзіўся з поглядамі кіраўнікоў Паўночна-Заходняга абласнога камітэта РКП(б) А. Мясніковым, В. Кнорыным, К. Ландэрман і іншымі, якія адводзілі нацыянальнаму пытання другараднае значэнне і адкрыта заяўлялі, што не лічыць адкрыта рускай асобнай нацыяй, а толькі адгалінаваннем рускай. Для гэтых палітычных сіл беларуская нацыянальная культура ўяўлялася свайго роду псіхалагічнай перашкодай для здзяйснення іх утапічных праектаў пабудовы унітарнага, або безнацыянальнага «камунізму».

Не толькі іншы, як В. Кнорын, тагачасны сакратар ЦК КП(б) (займаў гэтую пасаду са студзеня 1919 года, а ў 1922-м ён служыў у апарата ЦК ВКП(б)), заяўляў, што «беларусы не з'яўляюцца нацыяй і тыя этнаграфічныя асаблівасці, якія іх выдзяляюць ад астатніх рускіх, павінны быць зжыты. Нашай задачай з'яўляецца не стварэнне новых нацыяў, а знішчэнне старых нацыянальных рагатак. Беларускі рух з'яўляецца такім збудаваннем новых нацыянальных рагатак, якія не існавалі да гэтай пары, а таму камуністы не могуць у якім бы то ні было выглядзе браць удзел у гэтым руху».

У 1922 годзе ён першы прапанаваў канцэпцыю гісторыі беларускай літаратуры. Сутнасць яе адзначна: Я. Купала, Я. Колас і ўвесь заснаваны імі накірунак дакастрычніцкай літаратуры былі «народнікамі», гэта значыць ідэолагамі буржуазіі, кулацтва.

Такія жа поглядаў прытрымлівалі многія члены іншых партый. Увайшоўшы ў РКП(б), яны прытрымліваліся ранейшых ідэйных устаноў. У 1922 годзе ў РКП(б) налічвалася 22,5 тысячы выхадцаў з іншых партый (5,8 працэнта). У Кампартыі Беларусі іх доля складала 12,3 працэнта, а сярод актыву была яшчэ вышэйшай: у рэспубліканскім партактыве — да 40 працэнтаў, у акружным — да 25. Гэтыя абставіны наклілі адбітак на склад партыйных, савецкіх, гаспадарчых арганізацый усіх узроўняў: колькасць у іх беларусаў часта была ніжэйшай за палову. Так, у складзе адказных работнікаў павеятаў і губерняў Беларусі на 1 студзеня 1925 года з

агульнага ліку 911 чалавек беларусаў было 239, яўрэяў — 296, рускіх — 198, палякаў — 44, латышоў — 40, літоўцаў — 14, іншых — 17, без указання нацыянальнасці — 63. У складзе КП(б)Б на першае студзеня 1924 года беларусаў было 30,4 працэнта.

Пасляхвоў правядзенню беларусізацыі замянілі істотныя адрозненні паміж горадам і вёскай. Справа ў тым, што ажыццяўленне КП(б)Б задачы — забяспечыць кіраўніцтва рабочага класа сялянствам (у 1926 годзе рабочыя і служачыя з сем'ямі складалі ўсяго 5 працэнтаў насельніцтва Беларусі) натыкаліся на міжнацыянальныя адносіны, характэрныя для Беларусі (сялянін-беларус, рабочы-яўрэй), таму што сярод рабочых Беларусі яўрэі складалі значны працэнт. Акрамя таго ў гарадах рэспублікі сярод рабочых і служачых як да Кастрычніцкай рэвалюцыі, так і пасля яе доўгі час пераважалі асобы некарэннай нацыянальнасці, што нярэдка вяло да пратэсту супраць правядзення палітыкі нацыянальна-культурнага адраджэння. Гэта канстатавалася ў рэзалюцыі XII з'езда РКП(б) (17—25 красавіка 1923 года): «Змычка паміж горадам і вёскай, рабочым класам і сялянствам сустракае вельмі вялікі перашкоды вялікарускага шавінізму як у партыйных, так і ў савецкіх арганізацыях, у гэтых умовах гутарка аб пераважнасці рускай культуры і высоўванне больш высокай рускай культуры... з'яўляецца не чым іншым, як спробаю замацаваць панаванне вялікарускай нацыянальнасці».

Пра тое ж сведчыць і перапачасныя рэвалюцыі ў 1926 годзе, паводле якога ў БССР пражываў 4 017 301 беларус, або 80,62 працэнта ўсіх жыхароў рэспублікі, сярод сельскага насельніцтва беларусы складалі 89,1 працэнта, а сярод гараджан — толькі 39,26 працэнта. Рускіх было тады ў БССР 383 805 чалавек (7,7 працэнта ўсяго насельніцтва рэспублікі), а яўрэяў — 407 059 чалавек, або 8,19 працэнта. У 1928 годзе Нацыянальная камісія ЦВК БССР прааналізавала нацыянальны склад служачых цэнтральнага і мясцовага апаратаў БССР на 1925 год. Сярод іх беларусы складалі 59,8 працэнта, рускія — 13,1, яўрэі — 19,1, палякі — 3,4, прадстаўнікі іншых народнасцей — 4,6 працэнта. Значная частка беларусаў-служачых была дэнацыялізавана і не карысталася беларускай мовай. На канец 1925 года праверка акруговых і раённых устаноў рэспублікі паказала, што 45 працэнтаў служачых не ведаюць беларускай мовы.

Усё гэта так ці інакш адбілася на ажыццяўленні нацыянальнай палітыкі, на ходзе беларусізацыі.

Працэс нацыянальна-культурнага адраджэння ўскладняўся і тым, што старыя рускія чыноўнікі, якіх шмат засталася ў гаспадарчым і дзяржаўным апаратах, аднесліся да беларусізацыі рэзка адмоўна, трактуючы яе як насільніцкую. На гэтых пазіцыях стаяла і частка інтэлігенцыі нацыянальных меншасцей, мяркуючы, што іх культурныя запатрабаванні будуць ігнаравацца.

Для іх спрощанай, «масавізнай» формы рускай культуры, рускай мовы былі свайго роду сацыяльнай прывілеяй, замацаванай формай эканамічнай і духоўнай эксплуатацыі працоўнага народа.

У перадавым артыкуле «Фундамент рэвалюцыі» Ц. Гартны папярэджваў, што ў краіне ўсё яшчэ жывуць носьбіты вялікадзяржаўных, «істинно русских» адносін да нацыянальных культур, іх прыхільнікі будуць супраць беларускай мовы. З горьчучу адзначалася ў цыкле яго матэрыялаў «Думкі к часу», што камісар земляробства Хадасевіч і некаторыя іншыя чыноўнікі «кожнага, хто гаворыць па-беларуску, лічаць контррэвалюцыйнамерамі».

На рэзка адмоўныя вялікадзяржаўна-шавіністычныя адносіны да беларускай мовы і работы па беларусізацыі з боку старога рускага чыноўніцтва, якое знаходзілася на працы ў савецкім апаратах, указваў студзенскі 1925 года пленум ЦК КП(б)Б. Не змяніліся, вядома, погляды большасці з іх і пад канец 20-х гадоў, нягледзячы на тое, што пытанні барацьбы з праявамі вялікадзяржаўнага шавінізму, мясцовага нацыяналізму — беларускага, яўрэйскага, польскага — неаднаразова абмяркоўваліся на з'ездах партыі і пленумах ЦК, дзе ацэнкі гэтым з'явам былі вельмі вострымі і нават рэзкімі. Разам з тым метады пераадолення негатыўных з'яў у 1924—1927 гадах не выходзілі за рамкі ідэяна-тэарэтычных і выхавачых.

Калі ўлічыць недастатковую сацыяльную мабільнасць беларусаў, пераважна сялян, нізкі культурны ўзровень насельніцтва, працяглыя традыцыі існавання народа ва ўмовах дэспатыі, магчымасць правы леварадыкальных рэвалюцыйнісцкіх настрояў у шматлікіх кіраўнікоў і значнай часткі членаў партыі, асаблівасці прэтэнзіі лідэраў на ўладу, барацьбу за яе, бязлітаснасць, народжаную грамадзянскай вайной, можна ўявіць, які цяжкасці стаялі на шляху нацыянальна-культурнага адраджэння ў 20-я гады.

Ужо ў другой палове 20-х гадоў нацыянальна-культурнае адраджэнне разглядалася як антыпод сістэме дыктатуры пралетарыяту ў культурным будаўніцтве. З канца 20-х гадоў, ва ўмовах таталітарнага рэжыму, які ўсталяваўся ў краіне, пачалі дзейнічаць тэарэтычна-рэпрэсіўныя механізмы адміністрацыйна-валюнтарысцкага ўздзеяння і механізм ідэалагічных маніпуляцый па нацыянальным пытанні. Дзеянне гэтых механізмаў у БССР у 30-я гады прывяло да глыбокай дэфармацыі нацыянальных адносін, усебаковага выцяснення беларускай мовы і разбурэння нацыянальнай культуры, якія аказаліся ў стадыі поўнага заняпаду.

Нічога не было зроблена для іх адраджэння і ў перыяд бражнёўскага застою, калі былі шырока распаўсюджаны тэорыя і практыка не тое што збліжэння — фарсіраванага зліцця нацыі, чаму садзейнічалі культурна-нацыянальны нігілізм бюракратычных сфер (а таксама бюракратычных функцыянераў ад навукі і культуры). Усё гэта прывяло да абвастрэння нацыянальных супярэчнасцей у краіне, асабліва ў галіне культуры і моўнай палітыкі.

З сярэдзіны 80-х гадоў Беларусь, знаходзячыся ў складзе СССР, як і іншыя савецкія рэспублікі, уступіла ў перыяд радыкальных эканамічных і сацыяльных пераўтварэнняў.

Аляксандр УРУБЛЕŪСКІ
(Заканчэнне будзе).

НАМ ПІШУЦЬ

НА МЕСЦЫ ХРАМА — ПАРКІНГ

Беларуская аўтакефальная праваслаўная парафія ў Кліўлендзе заснавана Міхасём Белемуком у 1951 годзе. Напачатку богаслужбы адбываліся ў хаце, пазней — у нанятай залі. У 1957 годзе за ахвяры парафіян купілі памяшканне з пляцам, на якім у 1959 годзе пачалася будова храма, таксама за ахвяраванні прыхаджан. Усе работы на будаўніцтве выконваліся парафіянамі, якія пасля працы прыходзілі, каб працаваць тут да поўнаці. Падвал для храма капалі лопатамі, а зямлю адтуль кошыкамі выцягвалі, цэгалкі сваімі рукамі клалі. І храм паступова падраўнаваўся ў вышыню. У верасні 1960 года адбылося ўрачыстае высвячэнне храма Цудатворнае іконы Жыровіцкае Божае Маці. Жыхары Кліўленда дзіваліся з энтузіязму беларускіх парафіянаў, якіх было не шмат — каля 130 асоб, але якія змаглі збудаваць такі прыгожы храм.

Храм гэты пачаў лічыцца гістарычным помнікам не толькі таму, што змураваны парафіянамі. Упершыню ў XX стагоддзі на яго купале і ў інтэр'еры былі пастаўлены крыжы св. Ефрасінні Полацкай.

На парафіяльнае свята ў 1997 годзе прыехаў уладыка Мікалай. На казанні ён сказаў, што парафія павінна працаваць будова новага храма, бо гэты забірае шпіталь. Присутныя здзівіліся такому паведамленню. Пару дзён пазней парафіяне атрымалі ад Царкоўнае рады паведамленне, што ў нядзелю 8 чэрвеня 1997 года склікаецца агульны сход парафіянаў у справе продажу храма. На сходзе 39 парафіян агульнай колькасцю 103 прагаласавалі за прапанову Волгі Дубаневіч і Канстанціна Калошы прадаць храм шпіталю.

На наступным тыдні мітрафорны протаіерэй Анатоль Се-

ген, беларус, клірык Канстанцінопальскай патрыярхіі, і Міхась Белямук, парафіянін Жыровіцкае Божае Маці, паслалі ліст Царкоўнай радзе і парафіянам Жыровіцкае Божае Маці такога зместу: "...Мы хочам купіць царкву Жыровіцкае Божае Маці, бо гэты гістарычны і культурны помнік беларускае эміграцыі ў ЗША. Мы запэўняем Вас і ўсю беларускую эміграцыю, што зберажэм яе ў такім выглядзе, у якім яна ёсць сёння з яе называм "Беларуская Праваслаўная Царква Жыровіцкае Божае Маці".

Мы абяцаем заплаціць Вам больш як Метрополітан госпіталь ці іншая сьвецкая арганізацыя, бо мы — праваслаўныя, хочам уратаваць храм Божы ад знішчэння".

Ні ўладыка Мікалай, ні Царкоўная рада на чале з Вольгай Дубаневіч на ліст пісьмова не адказалі, але вусна гаварылі, што яны нікому іншаму не прададуць, акрамя шпіталю, а што шпіталь зробіць з храмам, іх не цікавіць.

Зразумела, людзі зрабілі даведкі ў шпіталі, ці сапраўды яму патрэбны храм. Аказалася, што шпіталь не зацікаўлены купляць храм, але члены Царкоўнае рады прыходзілі і прасілі шпіталь купіць храм. Такім чынам, высветлілася, што словы ўладыкі Мікалая на казанні ў 1997 годзе не былі дакладнымі і, мякка кажучы, уводзілі людзей у зман.

Прыгадаем, што ў верасні 1960 года гэты ж уладыка Мікалай, а ў той час іерэй Міхал Мацукевіч прысутнічаў на высвячэнні храма і дзякаваў людзям за ахвярнасць, энтузіязм, кемліваць, што пабудавалі прыгожы храм-помнік. Сёння той жа ай-хулам мітрапаліта і Перша-

іерарха Беларускае Аўтакефальнае Праваслаўнае Царквы, прадае гэты храм-помнік шпіталю, на месцы якога шпіталь зробіць стаянку для аўтаў — паркінг.

Маем пытанне да гэтага Першаіерарха: ці атрымаў ён дазвол ад Хрыста разбураць дом Божы пад паркінг?! Другое пытанне да Першаіерарха, ці мае ён маральнае права нішчыць тое, што ахвярай працай людзей было збудавана, якіх ужо няма, бо дзве трэці будаўнікоў памерла, іншыя моцна пастарэлі, хварэюць і не маюць сіпаў бараніць храм-помнік.

Эміграцыя дакарае беларусаў на Бацькаўшчыне за аб'як-васць да гістарычнае спадчыны. А якая пашана ў эміграцыі да гістарычна-культурнага помніка ў Кліўлендзе?!

Ведае мітрапаліт Мікалай, ведае Вольга Дубаневіч, Канстанцін Калоша і тыя 37 асобаў, што 8 чэрвеня галасавалі за прадажу храма шпіталю, што шпіталь разбурыць храм, калі яго купіць. Ведаюць аб продажы Кансісторыя БАПЦ, БАЗА, радныя Рады БНР, сябры БНІМ, газета "Беларус", але маўчаць. Чаму? Ці не таму, што былі сяляне збудавалі храм? Ці не таму, што намаганні М. Белямука на купале і ў інтэр'еры пастаўлены крыжы св. Ефрасінні Полацкай, што стала пачаткам адраджэння культуры ефрасінеўскага крыжа ў Беларусі.

Сумніваюся, храм Жыровіцкае Божае Маці ў Кліўлендзе належыць да помнікаў беларускае культуры, і не толькі эміграцыйнай. На Бацькаўшчыне прышоў час заступіцца за гэты арыгінальны помнік, каб зберагчы яго нашчадкам.

М. ПОЛОВЧАНІН.

ЗША.

СЛЕД НА ЗЯМЛІ

Прайшоў год, як не стала сярод нас Лявона Луцкевіча. Здаецца, быццам гэта было ўчора, — цёплы ліпеньскі дзень. Граптам страшная навіна: "У адным са шпіталюў Вільні памер дзядзька Лявон — сын Антона Луцкевіча, выпускнік Віленскай Беларускай гімназіі".

У 1946 годзе арыштаваны большавіцкімі энкavedыстамі ў Варшаве, дзе працаваў у бюро адбудовы сталіцы (БОС), і закінуты за калючы гулагаўскі дрот да дзядзька гадзі — да 1957 года. Там ад здзекаў і пакутаў пачалася ў яго цяжкая хвароба, якая не давала спакою да канца жыцця і якая стала прычынай смерці. У 1958 годзе вярнуўся ў Вільню, прапісаўся з цяжкасцю ў Віленскім раёне і да выхаду на заслужаны адпачынак працаваў электрыкам на прадпрыемствах Вільні. Адрозніваўся з сябрамі: Кастусём Шышэем, Міколам Рулінскім, Лявоном Каралём і іншымі. Пачаў збіраць беларускі архіў, у ягонай калекцыі альбомы з фотаздымкамі гімназістаў, цяпер гэта рэдкія і каштоўныя дакументы гісторыі. Ён вывучаў гісторыю Вільні, падрыхтаваў да друку кнігу "Вандроўкі па Вільні", якая выйшла ў ліпені гэтага года. Ён увесь час не забываўся пра беларускую мову, культуру, гісторыю, пра ідэалы дэмакратыі на Беларусі.

А калі распалася вялікая дзяржава, а з ёю і рэжым, у Літве (першай) пачалася дэмакратызацыя, тады з'явілася магчымасць і для беларусаў. Лявон Луцкевіч быў адным з ініцыятараў адраджэння беларускага культурнага жыцця ў Вільні. Браў актыўны ўдзел у стварэнні першых беларускіх суполак

"Сябрына" і ТБК, зарэгістраваных у 1987 годзе. З-пад яго пяра выйшла шмат артыкулаў, прысвечаных беларускім праблемам. Ён ініцыятар, стваральнік і рэдактар да апошніх дзён перадачы "Беларускае слова на радыёхвалях Літвы". Лявон Луцкевіч узначальваў рэдакцыйную раду старонкі "Беларус Віленшчыны" ў газетах "Эхо Літвы" і "Kurier Vilenski", удзельнічаў у працы рэдакцыі "Руны". Як і яго дзядзька Іван Луцкевіч быў ініцыятарам стварэння Беларускай гімназіі ў Вільні ў пачатку нашчага стагоддзя (1919 год), так і Лявон Луцкевіч напрыканцы стагоддзя (1991 год) быў ініцыятарам і актыўным удзельнікам адкрыцця Беларускай школы ў Вільні і кафедр Беларускай гімназіі пры Віленскім педагагічным універсітэце. Ён стварыў і ўзначальваў да апошніх дзён ТБШ, працаваючы традыцыі створанага ў 1921 годзе з дапамогай яго дзядзькі і бацькі Антона Луцкевіча. Ён быў адным з першых стваральнікаў Беларускага хору і напачатку браў актыўны ўдзел у ім, дапамагаў у выбары рэпертуару, іграў на банджа, зробленым уласнымі рукамі напрыканцы калымскага зняволення.

Нельга пералічыць усяго, што зрабіў для Беларускага грамадства Літвы, для гісторыі Бацькаўшчыны гэты рушчык, свядомы чалавек за дзесяць гадоў, калі з'явіліся для гэтага больш-менш спрыяльныя ўмовы. Яшчэ хочацца адзначыць: Лявон Луцкевіч амаль усё жыццё вывучаў гісторыю Вільні ў кантэксце гісторыі Беларусі, асабіста ведаў, а з многімі сябраваў, беларускіх дзеячаў, пісьменнікаў, мастакоў, ён пачаў праводзіць імпрэзы ў ТБК, прысвечаныя людзям, якія пакі-

нулі адметны след у Беларускай гісторыі, пра якіх доўгі час было забаронена нават упамінаць. Ад дзядзькі Лявона ў першыню пачула пра Адама Станкевіча, Івана і Антона Луцкевічаў, Наталлю Арсеневу, Антона Шантыра, А. Уласава, М. Забэйду, Ларысу Геніюш, Б. Кіта, пра беларусаў замежжа першай эміграцыі. Хоць ён і не меў фармальна вышэйшай адукацыі, але ён быў чалавекам, пра якога гавораць "хадзячая энцыклапедыя". Да яго па дапамогу звярталіся пісьменнікі і дзеячы культуры, гісторыкі з Мінска: С. Панізьнік, В. Іпатава, Г. Кахановічкі. У. Содаль, А. Ліс, Г. Дзягілева і іншыя. Мне патрэбна быць знаёмай з Лявоном Антонавічам з 1987 года, быць у яго на кватэры, пазней прыходзіла з вучнямі, ён мне дазваляў карыстацца сваёй багатай бібліятэкай, дапамагаў парадамі ў выбары літаратуры, я так шмат узяла з яго вусных расповядаў.

Дзядзька Лявон — бясцэнны скарб у маёй самаадукацыі, светлы, чысты чалавек, які да апошніх дзён ні пры якіх абставінах не здрадзіў сваім ідэалам, якім верна служыў. Толькі цяпер даведалася ад ягонага даўняга сябра, што ён амаль з дзяцінства бачыў толькі на адно вока. Трэба было мець мужнасць і моц столькі пісаць, друкаваць, чытаць. Ва ўсе часы былі адзінкі сапраўднай, высокаадукаванай інтэлігенцыі, такім быў Лявон Луцкевіч. Цяжка і нязвычайна пра яго гаварыць "быў". Ён пакінуў светлы след на зямлі, назаўсёды застаецца ў сэрцах і памяці тых, хто яго ведаў.

Лекадзія МІЛАШ.

г. Вільнюс.

Сярод знакамітых, старажытных вёсак Пухаўшчыны Азярычына згадваецца не так ужо і часта. Хаця гэта унікальны, багаты на гісторыю населены пункт. Верагодней за ўсё Азярычына па часе свайго нараджэння з'яўляецца роўняй іншым старажытным пухавіцкім вёсачкам і вёскам — Дукоры, Дудзічам, Турыну, Пухавічам, Шацку. Вытокі фарміравання Азярычыны як населенага пункта хаваюцца не дзе прыкладна ў XVI ці мо нават XV стагоддзі. Сярод колішніх гаспадароў вёскі — і славуць Радзівілы. Вядома ж, род іх бярэ свае пачаткі ад Радзівіла Асцікавіча (?—1477). Ужо ў 1528 годзе Радзівілы мелі ў сваіх маёнтках 18 240 "дымоў". Улічваючы тагачасную шчыльнасць народнасці, можна толькі ўявіць, колькі вёсак і вёсачак было ва ўладанні самых вялікіх магнатаў Беларусі. Дарэчы, удакладнім, што ж такое "дым". Гэта

кукучы асаблівасцяў пісьменнасці таго часу, лічыць В. Жучкевіч. У сучасным напісанні ўяўляецца найболей верагоднай сувязь назвы са словам птушка ("птица"). Некаторыя даследчыкі адносяць назву да балтыйскіх.

Пічч — адна з цікавых, хаця і не дужа вялікіх, шырокіх рэк Беларусі. Даўжыня — 421 кіламетр. Цікава, мяркуючы, выклічуць некалькі іншых параметраў, на якія далёка не заўсёды мы звяртаем увагу. Паводле будовы даліна і рэчышча Піччы падзяляюцца на 2 участкі: верхні (ад вытоку да в. Дараганова Асіповіцкага раёна, 203 кіламетры) і ніжні (ад в. Дараганова да вусця, Пічч упадае ў Прыпяць, 218 кіламетраў). Даліна ракі на ўсім яе працягу пераважна трапецападобная (шырыня ад 1,5 кіламетра да 5,5 кіламетра, у вытоку да 0,1 кіламетра), у нізоўі невыразная. Пойма двухбаковая, яе шырыня да вёскі Гарадзішка Мінскага

МОЙ КРАЙ — ПУХАЎШЧЫНА

АЗЯРЫЧЫНА І ВАКОЛІЦЫ

"хата, гаспадарка, якія лічыліся падатковай адзінкай у Старажытнай Русі". На старажытнасць Азярычыны паказвае і само сучаснае размяшчэнне вёскі. Відавочна, што паселішча фарміравалася пад уплывам рэльефа мясцовасці, таксама ў залежнасці ад размяшчэння ў гэтай прасторы ракі Пічч. І вось што яшчэ. У XIX стагоддзі не так ужо далёка ад Азярычыны, ля вёскі Грабен, па левым беразе Піччы, вядомы беларускі археолаг Канстанцін Тышкевіч (а дакладней — на паўночны ўсход ад вёскі, паблізу балота) даследаваў 44 напалеаграфічныя курганы. Знайшоў пры гэтым вучоны палішчы трупай і трупаўкладанні з бедным інвентаром.

Безумоўна, усё гэта — згадкі, версіі, хаця і далёка не фантастычныя меркаванні ў дачыненні да ўзросту Азярычыны.

Адказ на пытанне, якім паселішчам была вёска на пачатку сучаснага стагоддзя — у даследаваннях мінскага гісторыка Ганны Дулеба: "...вялікая вёска Азярычына Дудзіцкай воласці Ігуменскага павета Мінскай губерні, у якой на той час было 254 двары, і 680 жыхароў. Побач з вёскай знаходзіўся маёнтка Азярычыны памешчыка Шэвіча, і двор, 20 жыхароў, працаваў млын". І яшчэ адзін цікавы, занатаваны Г. Дулеба факт: "У лістападзе 1905 года тут адбылося бурнае сялянскае хваляванне, якое было падаўлена вайскавай камандай. Найбольш актыўныя ўдзельнікі і арганізатары гэтага выступлення былі арыштаваны і аддадзены пад суд". Такія вось памяткі з азярычынскай мінуўшчыны.

А чаму, дарэчы, паселішча займела такую назву — Азярычына? Між іншым, спярша было крыху іначай — Азярычыны, без літары "а". Падобных назваў на Беларусі досыць шмат — Азер'е, Азярышча, Азярыцы, Азяранкі, Азёрная... У аснове ўсіх назваў — слова возера: паселішча ля возера. Як быццам усё на паверхні. Хаця мясцовасць не такая ўжо азёрная... Ды, відаць, таямніца прыхована ў далёкай-далёкай мінуўшчыне. У тым часе, калі і прырода ў гэтым краі была інакшая.

Сёння паўз Азярычына ўецца пакрычастая, звілістая рэчка Пічч. Між іншым, у некаторых дакументах, як сведчыць слыны тапаніміст В. Жучкевіч, назву ракі і аднайменных паселішчаў пішуць як Бчыч. У XVI стагоддзі сустракаецца вёска Бчычская. Прычыны з'яўлення формы Бчыч невядомыя. Можна меркаваць, што яна ўтварылася дзя-

раёна ад 60 да 300 метраў, ніжэй 1—3 кіламетры, каля в. Пяччанка Асіповіцкага раёна да 5 кіламетраў. Рэчышча месцамі разгаліноўваецца пратокамі, якія ўтвараюць астравы. Ёсць такі востраў і насупраць Азярычыны. Між іншым, існуе параўнальна недалёка ад Азярычыны, бліжэй да Рудзенска, вёска Востраў (за 3 кіламетры ад колішняга райцэнтра Рудзеншчыны). Востраў — радзіма Героя Савецкага Саюза Уладзіміра Лабанка, арганізатара партызанскага руху, вядомага дзяржаўнага дзеяча.

Але ж пра Пічч... Шырыня яе рэчышча ў верхнім цячэнні (да вусця р. Асачанка 85 кіламетраў ад вытоку) — 5—10 метраў, ніжэй — 20—45 метраў, у ніжнім цячэнні — 46—70 метраў. Азярычынцам, увогуле пухавічанам цяжка і паверыць, што Пічч можа быць шырокай такой, да 70 метраў. У разводдзі характар паказвае і вузкая азярычынская, пухавіцкая Пічч. Частка вады з яе пераліваецца ў Свіслач праз Цітаўку. Здаўна Пічч паўсюдна, нягледзячы на шырыню рэчышча, была ракой-карміцелькай. І для азярычынцаў — таксама. Багата на рыбу Пічч заўсёды вабіла рыбакоў.

Неглыбокая, яна давала як найбольш шанцаў для выкарыстання самых розных рыбацкіх прыстасаванняў. Сам бачыў, як на Піччы яшчэ пятнаццаць — дваццаць гадоў назад лавілі рыбу брэндэм, крыгай, таптухай ды іншымі сеткамі. Так, мусіць, ловаць і зараз. Мо болей актыўна толькі пачалі выкарыстоўваць "паўкі", "тэлевізары". Не забываюцца, вядома ж, на класічную вуду. І яшчэ нядаўна на Піччы можна было ўбачыць традыцыйныя, хутчэй для мінуўшчыны, чым для сённяшняга дня, выдзеўбаныя з сучальнага дрэва чаўны.

Гісторыя Азярычыны калгаснага, савецкага часу не дужа розніцца ад гісторыі іншых населеных пунктаў. Хіба што трэба заўважыць наступнае. Сёння калгас ужо завецца не "Дэкада абароны", як калісьці ў 1930-я, а "Перамога". Няма ў Азярычыны і "канторы" сельсаветаў. Як і няма таго, Азярычынскага сельсавета, што існаваў з 1925 па 1954 год. Цяпер вёска ўваходзіць у Вузлянскі сельсавет.

Як адзнака ўдзелу азярычынцаў у Вялікай Айчыннай вайне — пастаўлены ў 1973 годзе помнік. Скульптура маці ў жалобе і стэла з прозвішчамі тых земля-

(Заканчэнне на 8-й стар.)

«Голас Радзімы»

(Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.)

Спектакль ідзе амаль дзесяць гадоў, і кожны раз артыст А. Мілаванаў у пакаменчанай шапцы з некалі лакаваным брылем пачынае спектакль як бы "ад імя тэатра". Паступова ён робіцца анатаўцам Тэўе. Прыглядаецца ў гару, туды, дзе "Той" — Вялікі Творца ўсяго існага і законаў, паводле якіх тое існае набывае то яву сапраўднага хараства, то ўвасабляе рэчаіснасць дзіўную і пачварную. Тэўе А. Мілаванава яшчэ можа мірыцца з тымі крыўдамі, якія чалавек робіць чалавеку — сямейніку, суседу, госяду, пакупніку, але калі заканамернасцю жыцця з'яўляецца фатальны "парадак-лад", паводле якога ты нібы і народжаны для бясконцых і паўсюдных пакут, ён бурчыць. Спрачаецца. Абураецца. Распытвае "Таго" і самога сябе. Чаму дарослыя дачкі — і не сказаць, быццам такія ўжо дурныя! — выбіраюць кожную свой шлях, які зусім не ставіцца з бацькоўскім уяўленнем пра шчасце? Не дапамагаюць ні слёзы, ні мальба, ні праклён. Што Цэйтл, што Годл, што Хава — выкіне такую штуку, хоць кладзіся і памірай...

Нібыта зусім канкрэтныя сямейныя клопаты, гэтая надакучлівая "праблема" — бацькі і дзеці, ды яшчэ дзяўчынкі прыгожыя, на выданні. Вакол кожнай нехта ды завіхаецца. У Анатаўцы самавітага жаніха днём з агнём не знайсці! І гэты роздум Тэўе ў спектаклі гучыць як падхопленая ім спрадвечная трывожная песня, якая не змаўкае ў бацькоўскім сэрцы ніколі. І тут — пазычны тон відовішча кранае гледача лірычнай шчырасцю.

Поўныя светлага розуму і тужлівай сумоты позірк кідае Тэўе ў гару: "Госпадзі, Божа літасцівы. Ты ж вялікі, відушчы і справядлівы, дык чаму гэты парадок, што аднаму ты даеш усё, а другому — нічога? Аднаму ласункі ды пачастункі, другому — кара егіпецкая..." Бадай, адна-адзіная ўцеха была дадзена Тэўе — рахманая і міласэрная Голда. Такой жонкі ніхто не мае ні ў Анатаўцы, ні нават у Касрылаўцы! І яе забірае Бог. Многае зведана ўжо Тэўе, і гэты адчувальны перададзена ў ігры А. Мілаванава, але ён зноў і зноў спазнае... А што вы хочаце, на долю дасведчанага выпадзе — гаварыць, на долю мудрага — услухоўвацца! І ён на сваёй скуры спазнае, што пчала можа даць табе мёду, можа і гэтак балюча ўджаліць. А хочаш мёду, дык лятай і збірай яго без стомы, працуючы да сёмага поту.

Тэўе — працуе. Як і жыве — сумленна. За што ж адабраў Бог у яго Голду?

Падчас спектакля мы не адзін раз чуюм падобныя пытанні, на якія не бывае пераканаўчага адказу, і яны заўсёды інтрыгуюць, узбуджаюць цікавасць сваёй загадкаваасцю. Кажуць, такімі пытаннямі чалавек наносіць драпінкі самой вечнасці як аўтографы заўжды неспакойнай асобы. А што для вечнасці твая драпінка! Ты сам пясчынка ў акіяне...

На сцэне ёсць яшчэ дрэва-асіпак. Карчашты дуб. Моцны. Як сімвал сілы жыцця. Ды гэты дуб павалены. "Бо няўмольная рука Часу руйнуе ўсё, у што прыбрацца Час той паспявае" (Шэкспір).

Здаецца, Тэўе ўжо згаджаецца з тым, што жыццё анатаўцаў, якімі б крыўдамі яно ні азмрочвалася, усё ж гэта больш-менш плённыя намаганні аднавяскоўцаў жыць, калі не надта шчасліва, дык хоць бы ў міры і згодзе. Прыстойна. А пашанцуе, дык і Халімон танцуе. І вось у Анатаўку ўрываюцца прадстаўнікі ці то некалі слаўтай "чорнай сотні", ці то якога цяперашняга хаўруса ахоўнікаў расавай чысціні і ворагаў прышлага племені, гэтых ненавісных іншаварцаў ды чужаземцаў. На чале ваяўнічай зграі — раз'юша-

ная супраць "жыдоў" Дзяўчына (выдатная акцёрская работа А. Ельшэвіч). Пагром і гвалт пануюць у Анатаўцы.

І тут глядзельная зала без падказак са сцэны ўспрымае мастацкія імпульсы асацыятыўнай думкі, якія неўпрыкмет для нас звязваюць у адно мінулае з сённяшнім. Падзяляючы многія максімы і парадоксы, выказаныя Тэўе з рознай нагоды, мы неяк нанава адчуваем непазбежную сувязь так званай "маленькага чалавека", "звычайнага" насельніка горада ці вёскі, такога, "як усё", з акаляючай сучаснай рэчаіснасцю. І вызваліцца ад пануючых забабонаў, асабліва тых, якія падтрымлівае і якім патурае афіцыйная ідэоло-

"пацешных інародцаў", гэтых яўрэяў, каля якіх і ён мог на халювы выпіць уволью альбо пашыць новы мундзір, сам... Яго імператарская вялікасць... гоніць адсюль... Ды ўказы, як той казаў, не абмяркоўваюцца, а выконваюцца.

Міжволі задумаешся, як гэта стала ў свеце, што дзяржаўная ўлада, задуманая некалі як сацыяльны механізм, створаны людзьмі для людзей, іх жа самоіх, людзей, дзівіць сваёй чыноўніцкай бесчалавечнасцю. І той, хто наважыцца перахітрыць законы і звычаі, тыя норавы, што пануюць тутакі цяпер, звычайна альбо невылечны летуценнік, альбо безразважны рыцар нахштат Дон Кіхота. Ох,

але беззаганная высакароднасць часта ўспрымаецца намі як маўклівы папрок у наш адрас. Папрок, які трывожыць наша сумленне, і гэта пазбаўляе цябе звыклага камфорту. Летуценны ветрагон Мэндл тым і азмрочаны: ёсць жа і сярод ягоных адзінаверцаў такіх, што гідзятца пры аднае думкі пра карыслівае прыстасаванства і хай сабе часовае халопскае прыніжэнне перад гаспадарамі жыцця.

— Як яго прозвішча? Юрка Авяр'янаў? А-адмысловы артыст. Ведаеш, я ў ролі Менахэма-Мэндла бачыў самога Веніяміна Зускіна. О, без пяці хвілін геній! Другі пасля Міхалса. І я скажу табе: гэны... як яго?

СВЯТЛО І СПЕЎ МІЛАСЭРНАГА ХАРАСТВА

гія, неверагодна цяжка. Мо і немагчыма. І калі не ашалелы ад злосці натоўп на чале з апантаным чарнасоценцам у спадніцы, дык царскі ўказ у руках анатаўскага Урадніка (гэтую ролю маляўніча іграюць па чарзе П. Дубашынскі і У. Кудрэвіч) пра высяленне яўрэяў з Анатаўкі, указ як квінтэсэнцыя тамтэйшых грамадскіх забабонаў, пазбаў-

як ім спачуваў і як іх высмейваў Шолам-Алейхем! Такі тып атрымаў ад яго хадзячае найменне — "чалавек паветра".

І тэатр дае каларытны характар гэткаму прэтэндэнту на штурм існуючых "парадкаў". Увесь унутраны лад Менахэма-Мэндла падначалены прыроднай здольнасці чалавека прыслухоўвацца да інстынкта сама-

Авяр'янаў тут — не горшы за яго. Жывыя інтанацыі ў яго паспешліва-азартнай мове і выдаюць у ім "чалавека паветра". Ён жа верыць самому сабе, сваім завоблачным фантазіям. А мара звабная — зрабіцца першым у забытай Богам Анатаўцы мільпянерам! Таму і хвост трубой. Ад пагрозы банкруцтва адмахваецца, як ад мухі... Яго прозвішча? Юрка Авяр'янаў. З Лепеля? Ён не яўрэй? А, з Віцебшчыны. Значыць, зямляк...

Я спасылся на З. Азгура як на беспярэчны аўтарытэт у мастацтве, які быў яшчэ і вялікім тэатралам, каб памянуць яго добрымі словам і прыгадаць дарэчы імя першага выканаўцы ролі Менахэма-Мэндла. Пайшоў ад нас Ю. Авяр'янаў пры так і нявысветленых абставінах, не атрымаўшы заслужанага ім ганаровага звання, затое паспеў пакінуць яркі след у творчасці Купалаўскага тэатра.

Надзвычай таленавіты А. Уладзімірскі, які таксама памёр заўчасна, радаваў гледачоў сваім мілым небаракам Мотлам. Кравец, які абшывае ўсіх анатаўцаў за нізкую цану, ніяк не ўзаб'ецца на капейчыну, і аддзячыць сваім добразычліўцам і нават родзічам можа толькі... абіданкай: "Я вам ка-мі-зель-ку пашыю..." Пасля А. Уладзімірскага гэтую ролю пачаў не менш эфектна і маляўніча іграць шчодрна надзелены талентам артыст В. Рэдзька.

Спектакль жыве і ўзбагачаецца новымі сцэнічнымі фарбамі і акцэнтамі, захоўваючы першасны — прэм'ерны — пафас мастацкага відовішча. Мабыць, такой жывучасцю найбольш ён абавязаны цудоўнаму акцёрскаму дуэту памянёнага раней А. Мілаванава і актрысы Г. Талкачовай. Іхнія вобразы Тэўе і Голды — гэта вытанчаны псіхапагічны партрэт найкавейшых людскіх асоб. Нават тыпаў. Яны і ядуць лейтматыў драмы "Памінальную малітва". Які дзівосны жаночы "варыант Тэўе" атрымаўца ў Г. Талкачовай, калі яе геранія па-зямному цвяроза з дамесама сардэчна спагадлівага пацучы стаяцца і да высковага дзівака Сцяпана (артыст В. Філатаў), і да гэтага чыстасардэчнага вечнага няўдачніка Мотла, і да непадкупна шырага Фёдара (В. Манаеў)... З усімі яна размаўляе, быццам ні аб чым не задумваецца, як птушка, а на самай справе — колькі душэўнага такту выпраменьвае яе душа. Вялікая духоўная энергія і светлы гонар сумленнай асобы працінаюць маналог, які папярэдняе яе смерці, у хвіліны апошняга звароту да тых, хто жыве і дае жыццё новым пакаленням. Род Тэўе не можа не доўжыцца, калі ў ім была такая моц і такое характава матчынай волі.

Мо зусім не выпадкова слыны М. Бярдзэў вызначаў ма-

цярынства наступным чынам: гэта — касмічны пачатак клопату і аховы жыцця ад небяспек, якімі яму пагражае небыводзіць.

Даруйце, я патрывожыць цень надта зацывавага цяпер, дзе трэба і не трэба, Мікалая Бярдзэева (а вышэй і Шэкспіра, і Бальзака, і Азгура) зусім не дзеля какецтва. Гэтыя цытатныя адгалінаванні ад размовы пра "Памінальную малітва", як мне здаецца, самі па сабе сведчаць пра глыбіню духоўнага зместу ў сцэнічным творы.

У Анатаўцы людзі спрачаюцца і мірацца. Кахаюць і здраджваюць адзін аднаму. Пазычаюць грошы і вяртаюць пазычанае, чым могуць. Глядзятца праз пальцы на раман высковага залётніка і пляткараца пра суседа. Бавяць час у карчме і на дошвітку зноў бяруцца за справы. От сабе звычайныя штодзённыя здарэнні і прыгоды: у таго сляза слязу гоніць, у гэтага сэрца заходзіцца ад прадчування, што вось-вось нападзе на залатую жылу, а той сцяной узнімаецца ў абарону пакрыўджанага... Абыдзеншчына, як той казаў. Морак будзённай рэчаіснасці. Дык чаго ж тады ў мяне, тэатрала са стажам, цяплей на душы, калі непрыступны анатаўскі багацей маўчун Лейзер-Вольф раптам мякчэе сэрцам і раскашляецца на карысць тутэйшай галоты? Чаму на вока наварочваецца няпрошаная сляза, калі няхітрае шчасце кахаць і быць каханым усміхаецца бедлазе Мотлу? Адкуль бярыцца мая радасць, агорнутая сумам, калі амаль адначасова Анатаўка святкуе вяселле маладых і рыхтуецца да выгнання тутэйшых "Агасфераў"?

Тым і чароўнае мастацтва тэатра, што і з грузнай жыццёвай калымагі, заваленай людскімі бедамі і неспадзяванымі радасцямі, здабывае і выводзіць у святло рампы добрае міласэрнае пацучы ў арэоле сцэнічнага хараства. Яно, гэтае міласэрнае хараства, ахоплівае і аднае глядзельную залу.

...І зноў, быццам сам па сабе, круціцца ў танцы карагод-за рукі бяруцца яны, анатаўцы: і пахмурны цынік, які ведае ўсё, што такое сапраўднае каштоўнасць, і высковы дабрадзейны мудрэц, і здатны на спачуванне чужому гору царскі ўраднік, і закаханы летуценнік, і высакародны поп тутэйшай царквы, і прыцшаны рабін, і балбатлівы гандляр, і бесшабашная пляткарка, і цяцільвая нявеста, і пасаромлены вяскоўцамі мясцовы хвалько. Мільгаццятца ў панцугу стракатая хусткі, паласатыя андаракі, саматканныя світкі, мудрагелістыя камізэлькі, наглянцаваныя боты, святочныя чаравікі. Залівіста спываюць скрыпкі, Бубен б'е, звінняць бомы, і гармонік грае, грае... Хораша ўсё ж вось так — усім разам, у гурце, калектыўна зажыць шчаслівым настроем, зліцца ў агульным пацучы. Хоць на дзень. Хоць на якую гадзіну. І тады маўклівае усмешкай прамянеюць твары, ззяюць вочы. Усмешка надзеі? Веры? Насцярожанага прадчування жаданай перамогі чалавечнасці тут, у Анатаўцы, і ва ўсім свеце? Але, царуе надзея. Ёсць тая зорка ў нябеснай бездані, што, і знікаючы назаўжды, пакідае пасля сябе зырк хвост святла. Святла, якое доўга не гасне на гарызонце і яшчэ даўжэй захоўваецца ў тваёй памяці.

Такую "Памінальную малітва" дорыць гледачам Купалаўскі тэатр.

Барыс БУР'ЯН.

НА ЗДЫМКУ: народныя артысты Беларусі Валерый ФІЛАТАЎ (Сцяпан), Аўгуст МІЛАВАНАЎ (Тэўе-малочнік) і Галіна ТАЛКАЧОВА (Голда) у спектаклі Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы "Памінальная малітва" паводле Шо-

ляе людзей права на самастойнае жыццё наогул.

Тэўе — як падкошаны, хоць не падае віду. Разам з усімі супляменнікамі ён ужо не тутэйшы насельнік, а мігрант, перасяленец. "Прышоў не званы, ідзі не гнаны", — гэта ён і сам казаў няпрошанаму візіцэру, дык жа ў яго тут жыццёвыя карані, тут магілы продкаў. Ах, калі б цар-гасудар не гартаў, а ўважліва ўдумваўся ў Біблію, то дайшоў бы розумам да падкрэсленага апостала Паўлама у Пасланні да галатаў: няма ні зліна, ні іудзея, людзі нараджаюцца роўнымі, і чалавек ёсць вышэйшае стварэнне Вялікага Творцы! Ды ці знаёмы яны там, калі гасударнага трона, з Бібліяй? Інакш не гналі б яны Тэўе, бы таго Агасфера ў вандраванне няведама куды і навошта. Дык жа той быў асуджаны на вечнае блуканне за тое, што адмовіўся памагчы Хрысту несці на Галгофу крыж, з якім той ішоў на распяцце.

Ну, Агасферу наканавана чакаць другога прышэсця Хрыста, які здыме з яго закліцця. А Тэўе і яго землякам-супляменнікам... Які сэнс у іх прымушовам перасяленні Бог ведама куды і за што? Задайце, ваша міласць, пытанне якое лягчэйшае. Сэнс, сэнс... Гэтая старая лялька, як сказана Шэкспірам, — бы матрошка, дзе ў кожнай наступнай хаваецца тайна ішчэ больш загадкавая, чым папярэдня. І не адзін Тэўе з вяршыні свайго спадзявання на прыстойнае жыццё ў благапаветнай, як здавалася раней, Анатаўцы падае напросцяк у тваністую канаву — у рэальнасць. Нават Ураднік аніяк не ўцяміць, чаму і за што гэтых

захавання і ўсё ж пускацца на авантуры дзеля поспеху, дзеля багацця, дзеля славы або ўлады. Як п'яніць галаву жаданы, аблюбованы ў марах поспех, той "паветраны замак", які паўстае перад табой такім прывідам спакуслівым! Паслухаць толькі Менахэма-Мэндла, ён не сёння, дык заўтра здабудзе грашовыя асігнацыі — мільён! — і тады... Першы выканаўца ролі Ю. Авяр'янаў і цяперашні М. Кірычэнка з вялікім тэмпераментным напорам раскрылі ў вобразе кранальна смешную мешаніну неабачлівага донкіхотца з хітрым прыстасаванствам, разважлівай кемнасцю з нахабным гандлярствам. І сапраўды, сын, варты сваёй матухны, дзіўнаватой старой дамы, у ролі якой і непаўторна чароўная С. Станюта, і таленавітая З. Браварская дэманструюць віртуознае мастацтва эпізадычнага і такога ўражліва яркага існавання на сцэне. Жанчына, наіўная да глупства, бездапаможна даверлівая з прыкметамі былога прэстыжнага жыцця ў асяроддзі заможных правінцыялаў, маці ўсё яшчэ верыць, што ейнаму Мэндлу наканаваны шчаслівы шанец.

Цікава, як тэатр захоўвае побытавую праўду ў яе мясцовым каларыце і адначасова, нібы ўскосна, намёкам, закранае агульначалавечыя матывы паводзін асобы ў пэўным асяроддзі. Яшчэ Бальзак заўважаў, што мы, бывае, ахвотна дазваляем узвышацца над намі, але вельмі рэдка даруем тым, хто не апускаецца да нашага ўзроўню. І ў светапоглядах, і ў маральна-этычных прынцыпах, і ў разуменні чэснага імя... Што ні ка-

КАЛІ ЦВІЛІ АКАЦЫІ І ГУЧАЛІ НАКЦЮРНЫ, альбо

ЗГАДКІ ПРА МАЛАДОСЦЬ АДАМА МІЦКЕВІЧА І ЯГО КАХАНУЮ МАРЫЛЮ ВЕРАШЧАКУ

Марыяй, або нават Марыляй. Яна прывіталася праз адчыненыя вокны і заспявала:

Благаславі, Божа,
твае дзеткі,
Пашу нашу і палеткі,
Благаславі ўсе людзі,
Няхай ўсім добра будзе!

А затым зайграла накцюрны Егана Фельда, вялікага ірландца, чыёй свабодалюбівай музыкай захаплялася. Падыходзілі новыя групкі дзяўчат і хлопцаў, спыніліся блізка ля вокнаў сядзібы. Марыя ўсё іграла, іграла. Ад накцюрнаў яна перайшла да выканання лаланезаў Агінскага і Касцюшкі. Потым зрабіла перапынак, каб падрыхтавацца да святочнага набажэнства, якое павінна было пачацца а палове адзінаццатай гадзіны.

Тым часам падыходзілі новыя людзі і шпацыравалі па галоўнай алеі парку і спыніліся ля альтанкі з ліп і шыкоўнай уніяцкай бажніцы, хаця самі звалі яе «капліцай пад гонтай».

Калі голас звоніць апавясціў аб пачатку ўрачыстасці, шанюны святар Ян Гарбацэвіч з Цырына пакланіўся прысутным і пакрочыў правіць

духоўную службу. Хор дзяўчынак і хлопчыкаў выканаў песню: «Божа, ты наш вечны пане!» У ціхім суправаджэнні скрыпкі чуліся асветніцкія словы святара. Ён напамінуў аб трываласці і годнасці душы чалавека, што вышэйшы творца даў волю жыццю і прыносіць радасць бліжнім сваімі учынкамі, а розум — дзеля таго, каб здабываць праўду, сэрца — шанаваць характава.

Святар сардэчна вітаў прыхаджану і панну Марыю Верашчаку, якая перад хуткім заканчэннем Пансіёна шляхетных дзяўчат прыехала з Вільні, каб прыняць удзел у туганавіцкіх урачыстасцях. Са смуткам было прыгадана імя Тадэвуша Андрэя Касцюшкі, які даводзіцца сваяком роду Верашчакаў, а ў мінулым годзе адышоў на вечны спачын у Швейцарыі. Марыя Верашчака хвалявалася ўсе падзеі, што датычыліся роднага краю, яго гісторыі, была чароўнай і сімпатычнай, усім цешылася: сваёй раднёй, роднай старонкай, Туганавічамі, якія абуджаюцца да актыўнага філаматскага жыцця дзеля карысных спраў сваёй бацькаўшчыны. Рада была, што проты люд глыбока шануе заслужаных людзей.

У гэтыя ўрачыстыя хвіліны Марыя Верашчака была надзвычай абаяльнай. Яна падабалася ўсім, найбольш, мабыць, маладому графу Путкамеру, які заслужыў прызнанне сваімі антыпрыгонніцкімі поглядамі, зацікаўленасцю ў палітычных справах.

Гэты прыстойны кавалер з фальварка Вуніхова папрасіў рукі панні Марыі, — узрадавана паведамлялі дваровыя дзяўчаты Настуся і Крыся. Ад іх астатнія даведліся, што панна Марыя і яе радня: маці Францішка з Анцупаў, браты Міхал і Юзаф — з прыемнасцю пагадзіліся парадніцца. Папрасілі толькі крышку пачакаць з сужэнствам, каб даць мажлівасць Марыі закончыць заняткі ў Пансіёне шляхетных дзяўчат у Вільні. Так адбыліся заручыны ў туганавіцкім двары.

Яна чаравала ўсіх сваёй шчырасцю, неспасрэднасцю і акрыленасцю. Часта даводзілася чуць ад сяброў філаматаў: «Марыя сама агарод засявала», «руплівай, стараннай была», «адчувае прыгажосць славяна-крывіцкага слова» (гэта значыць слова беларускага). У дадатак яна ведала французскую, нямецкую, польскую і італьянскую мовы, прыгожа спявала, захаплялася паэзіяй і музыкай.

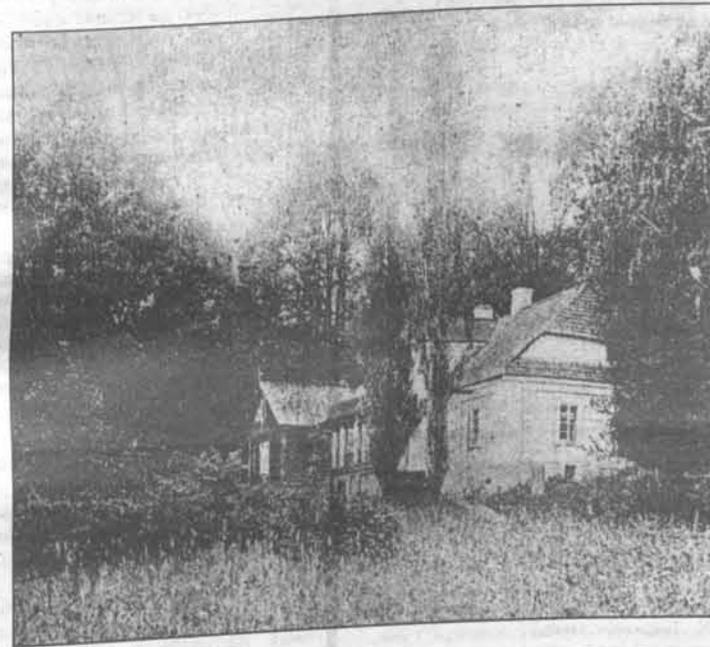

«Ідэальная нявеста», — чулася з усіх бакоў. Яна прабудзіла каханне ў многіх філаматаў. Эпоха рамантычнага раю закончылася ў лютым 1821 года, калі Ваўжынец Путкамер і Марыя Верашчака ўзялі шлюб і выехалі ў Бальменкі, што пад Смаргонямі.

Туганавічы вялікі паэт не забываў ніколі. Ад колішняй сядзібы засталіся новыя маладыя парасткі дрэў, фундаменты пабудовы і галоўная памятка «Камень філарэтаў», які знаходзіцца ў туганавіцкім лесе. Сюды не забываюць прыйсці і пакланіцца памяці тых, каго ўжо даўно няма, а засталася добрая духоўная спадчына аб маладых, здольных сілах.

Лей МІРАЧЫЦКІ.

НА ЗДЫМКАХ: Адам МІЦКЕВІЧ у школьных гады (партрэт работы мастака В. Ваньковіча); Марыя ВЕРАШЧАКА (партрэт невядомага мастака); Туганавічы, галоўная сядзіба Верашчакаў.

Пра старадаўні парк Туганавічы, які знаходзіцца ў маляўнічай сэрвацкай даліне, непадлёку ад мястэчка Цырын, ведаюць многія. Туганавічы! Іх з замілаваннем, а часта і з смуткам успамінаў Адам Міцкевіч, які сустрэў тут дзяўчыну, што запаліла ў яго сэрцы і душы прыгожыя пачуцці вялікага каханя.

Гэта адбылося даўно. Больш сотні гадоў. Быў 1818 год. Сёмуха. Вялікае свята вёскі. Тутэйшыя «піцьвіны»-беларусы з Падгайнай і Карчовай амаль у адзін голас казалі:

— У нас весялейшай пары не бывае, — з засяроджанасцю апавядаў Ян Халупка, мой даўні прыяцель, настаўнік і калега па вучнёўскай парце Цырынскай школы, чые дзяды памяталі той далёкі час мінулага стагоддзя, калі тут актыўнічалі студэнты-«філаматы» (аматары навук) з Віленскага ўніверсітэта. Сваю патрыятычную арганізацыю яны пажалі і яе праграму выконвалі добрасумпенна. Дзеля гэтага наведвалі родныя мясціны, вывучалі патрэбы людзей, займаліся асветай, вывучалі свой край, каб затым раскажаць іншым.

У Туганавічах, дзе ў тую пару было шмат садовай квецені і водару акацыі, з самага ранку збіраліся маладыя дзяўчаты і хлопцы і весела гаманілі. Праз некаторы час яны ўважліва слухалі песні і музыку да іх, якія выконвала дачка пані Францішкі Верашчакі панна Мар'яна, каторую проста звалі

АМАЛЬ ШТО НЕВЯДОМАЯ ЭЛЬЗА ЗУБКОВІЧ

КРАЙ МОЙ ВАСІЛЬКОВЫ

Беларускія жанчыны заўсёды былі адданымі сяброўкамі сваіх мужчын, самаахвярна адстойваючы поплеч з імі высакародныя ідэалы, плённа працуючы дзеля росквіту Радзімы. Вядома многа імёнаў такіх жанчын — ад А. Пашкевіч (Цёткі) да Л. Геніюш, ад П. Бадуновай да З. Тусналобай. Не выключэнне з гэтага правіла і кампазітар Э. Зубковіч (1895—1983).

Лёс не асабліва пеціў Эльзу Зубковіч (у дзявоцтве Пілеман). Гадавалася яна ў сям'і лекара. Музыка ствараць пачала з маленства. Так, яшчэ дзіцем напісала зборнік п'ес для фартэпіяна, які называўся «Дзіцячы музычны альбом». Жывучы ў Мінску, Эльза з поспехам — на выдатны адзнакі — скончыла музычную школу (1914 год). Дзяўчына марыла цалкам прывясціць сябе кампазітарскай творчасці, дзеля чаго і рыхтавалася паступаць у Мінскую кансерваторыю. Аднак, на вялікі жаль, на шляху адоранага чалавека ўзніклі нечаканыя перашкоды.

Пачалася першая сусветная вайна. Э. Пілеман стала сястрой міласэрнасці ў тым шпіталі, дзе яе бацька тады працаваў галоўным урачом. Адначасова яна працягвала атрымліваць музычную адукацыю: вучылася ігры на фартэпіяна ў прафесара Варшаўскай кансерваторыі (цяпер яго імя невядомае). Займалася творчасцю — пісала фартэпіяныя прэлюдыі.

Грошы зарабляла, выступаючы як салістка на канцэртах камернай музыкі. Калі ж Мінск занялі немцы, то да 1920 года Эльзе прыйшлося акампаіраваць польскім спевакам падчас іх выступленняў. Зразумела, такая доля не магла задаволіць будучага кампазітара. І вось аднойчы сябар Эльзы, польскі музыкант, урач, грамадскі дзеяч нехта Урштэйн даў ёй добрую параду — паехаць вучыцца ў Германію.

З 1920 года Э. Пілеман жыла за мяжой, наведвала лекцыі ў Цюбінгенскім ўніверсітэце, дзе слухала, акрамя іншых выкладчыкаў, знакамітага тады прафесара К. Гасэ. Вучылася выдатна, таму здолела паступіць у Берлінскую кансерваторыю ў кампазітарскі клас прафесара П. Юона. Ёй нават прызначылі стypендыю. Але бліскучая кар'ера маладой творчай асобы зноў нечакана перарвалася.

Памёр бацька Эльзы, змянілася і палітычнае становішча на Радзіме. Трэба было здабываць сродкі на жыццё, каб матэрыяльна і маральна падтрымаць маці. Э. Пілеман вымушана экстрэмам здаць выпускныя экзамены за курс кансерваторыі, ужо ў 1922 годзе зрабіцца дыпламаванай (і высокакваліфікаванай) піяністкай-педагогам. Вярнулася ў Беларусь, уладкавалася на працу ў музычную школу і тэхнікум. Выйшла замуж, нарадзіла дзвюх дачок.

Але па-ранейшаму цягнула да сябе, вабіла музычная творчасць. Нягледзячы на шматлікія перашкоды, Эльза (цяпер ужо Зубковіч) развівала, рэалізоўвала свае здольнасці.

Пачынаючы з 1932 года яна працуе ў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі, даследуе музыказнаўства. Была загадчыцай кафедры агульнага фартэпіяна, у 1934 годзе атрымала званне дацэнта. На лістапад 1941 года планавала абарону кандыдацкай дысертацыі па творчасці нямецкага кампазітара І. Брамса. Драматычныя падзеі Вялікай Айчыннай вайны чарговы раз перашкодзілі выкананню задум Эльзы Робертаўны. Лёс яе рэзка змяніўся...

Паколькі Э. Зубковіч была немкай, то яна апынулася ў сітуацыі цяжкага маральнага выбару. Пайшла працаваць перакладчыцай — роднымі лічыла і нямецкую, і беларускую, і рускую мовы. А з 1944 года разам з сям'ёй пасялілася ў Германіі. Муж Эльзы неўзабаве памёр, жанчына-кампазітар зноў сутыкнулася з матэрыяльнымі праблемамі. Шмат выкладала, прытым досыць плённа: так, выхавала Г. Штэгера, у далейшым славутага нямецкага выканаўцу-піяніста.

Вырашыла пераехаць у Злучаныя Штаты Амерыкі. Там па-ранейшаму была выкладчыцай музыкі, займалася музыказнаўствам, музычнай крытыкай.

Друкавала ў замежных выданнях рэцэнзіі, давала канцэрты (акампаіравала на фартэпіяна дачце, спявачцы Л. Маркоўскай).

Э. Зубковіч з поўным правам магла ганарыцца тым, што зрабіла на ніве кампазітарскай творчасці. На яе рахунку зборнік апрацовак беларускіх народных песень, высокая ацэнены В. Залатаровым. Праўда, рукапіс гэтай шматбагачай кнігі, які ўжо быў здадзены ў мінскі Дом друку, загінуў у першыя дні фашысцкай навалы. Даваенны перыяд адзначаны ў Эльзы Зубковіч і стварэннем вялікай колькасці рамансаў на вершы беларускіх паэтаў. Між іншым, многія з гэтых паэтаў былі беспадстаўна рэпрэсаваны, таму творы маладога кампазітара на іх вершы на бацькаўшчыне так і не ўбачылі свету.

Мелодыі некаторых рамансаў Э. Зубковіч усё ж выкарыстала ў сваёй уверцюры «Будаўніцтва». У пачатку 1930-х гадоў яе часта выконвалі падчас сельскагаспадарчых выстаў, што адбываліся ў Мінску. Ноты уверцюры былі беззваротна страчаны ў пачатку Вялікай Айчыннай.

Замежны перыяд творчасці аказаўся ў Эльзы Зубковіч не менш, а магчыма, і больш плённым. Тады былі напісаны шматлікія фартэпіяныя п'есы, у якіх шырока выкарыстоўваліся беларускія фальклорныя мелодыі. Э. Зубковіч — аўтарка падручніка

для піяністаў-пачаткоўцаў і зборніка п'ес «Першыя радасці» (абодва напісаны ў Германіі, зборнік п'ес выдадзены ў ЗША). Яна пісала фартэпіяныя рамансы, прэлюдыі, мініяцюры, стварыла фантазію «Бульба», апрацавала пяць беларускіх народных песень для канцэрта на Сусветнай выставе (Нью-Йорк, 1964 год). Сярод рамансаў ёсць напісаня на словы Г. Ахматавай, А. Блока, Я. Коласа, А. Гаруна, Н. Арсеневай, М. Кавылі і інш.

З заходніх выданняў твораў Э. Зубковіч на першым месцы па мастацкім узроўні, паводле розных даследчыкаў (эміграцыйнага кампазітара А. Карповіча і інш.), знаходзіцца зборнік рамансаў на вершы рускай паэтэсы І. Сабуровай «Осенние листья» (Нью-Йорк, 1972 год) і, канечне ж, беларускіх паэтаў «Край мой васільковы» (Нью-Йорк, 1972). Апошні з іх ведаюць многія аматары і знаўцы беларускай музыкі. Дарэчы, пазнаёміцца з ім можна ў адным з аддзелаў Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі.

Як бачым, ніякія ўскладненні, выпрабаванні і г. д. не перапынілі Э. Зубковіч у дасягненні запаветнай мэты. Бо яна была надзелена, апрача ўсяго іншага, надзвычайнай сілай духу, воляй, загартаванасцю.

Святлана ЯВАР.

РОДАМ СА СЛАВУТАГА ЛАГОЙСКА

КАНСТАНЦІН ТЫШКЕВІЧ

Тышкевіч — беларускі археолаг, гісторык, этнограф, адзін з заснавальнікаў беларускай навуковай археалогіі і Віленскай археалагічнай камісіі. Валодаў выключнымі арганізатарскімі здольнасцямі ў выяўленні археалагічных адкрыццяў. Атрымаў

шырокую вядомасць і прызнанне ў сусветным коле вучоных.

За сваю плённую шматгадовую працу ў галіне гісторыі, археалогіі і этнаграфіі Канстанцін Тышкевіч быў абраны ганаровым членам Імператарскай акадэміі навук у Пецярбургу, Каралеўскай акадэміі навук Швецыі ў Стокгольме, Інстытута археалогіі ў Лондане, шматлікіх навуковых акадэміяў і замежных археалагічных таварыстваў Прагі, Парыжа, Кракава, Масквы, статыстычных камітэтаў Вільні і Мінска, членам Усходняга Амерыканскага таварыства.

Нарадзіўся К. Тышкевіч 5(17) лютага 1806 года ў замочнай сям'і ў мястэчку Лагойск Мінскай губерні. Пяршапачатковую адукацыю атрымаў у бацькоўскім доме. Затым вучыўся ў слаўтай у той час Полацкай школе езуітаў. У 1828 годзе скончыў Віленскі ўніверсітэт, адкуль быў накіраваны на працу ў Варшаву ў якасці чыноўніка Міністэрства фінансаў. Вярнуўся на радзіму ў 1836 годзе, з гэтага часу пастаянна жыў і працаваў у родным Лагойску, дзе і памёр 1(13) ліпеня 1868 года.

К. Тышкевіч сумесна з братам Яўстафіем (1814—1873) даследаваў каля 200 курганоў, гарадзішчаў і замчышчаў Мінскай губерні. Склаў першыя тапаграфічныя планы гарадзішчаў. Так, ім былі зняты планы замкаў у Рудна, Чашніках, Уле, Лагойску, Рудніку (у вёсцы Рудня), Панізоўі, Свідне, Дабрынёве, Баравым Млынкі, Сукромне, Біржах (у Літве). Навуковая вартасць такіх планаў відавочная, таму што фіксуецца не толькі месца знаходжання даследуемага аб'екта, але і ў пэўнай меры адлюстроўваецца яго стан таго часу. Навуковая дзейнасць К.

Тышкевіча і яго брата Яўстафія дзаволіла ім больш актыўна весці работу па выяўленню, сістэматызацыі і публікацыі помнікаў гісторыі і культуры, карпатлівы збор, апрацоўка, навуковы аналіз і наступнае выданне дакументаў уносілі пэўны ўклад у развіццё айчынай гісторыі як навукі, дазвалялі па-новаму асветляць мінулае свайго краю. Станоўчая роля братаў-археолагаў у тым, што яны накіравалі велізарны фактычны матэрыял, які не страціў сваёй каштоўнасці і ў наш час. Яны назвалі «ўмацаваныя замкі», «ахвяравальныя гарадзішчы», «акопныя судзішчы», межавыя знакі і курганы (тумулюсы) і засяродзілі сваю ўвагу на вывучэнні апошніх. К. Тышкевіч нават склаў археалагічны «Атлас старажытных гарадзішчаў, замкавых гор і скопішчаў на Літве і Літоўскай Русі» (так называлі тады Заходні край Русі), які ў 1859 годзе ім быў прадстаўлены ў Археалагічнае таварыства Масквы.

К. Тышкевіч увесь час клапаціўся аб прапагандзе сабраных ім беларускіх старажытнасцей. Нават звяртаўся ў Маскву з просьбай адкрыць там этнаграфічную выставу, куды ў 1867 годзе ім упершыню былі прадстаўлены матэрыялы археалагічных раскопак у выглядзе ілюстраванага альбома знаходак. Тады К. Тышкевіч быў выбраны ганаровым членам Маскоўскага археалагічнага таварыства. Ён даследаваў і апісаў старажытнасці амаль усяго Паўночна-Заходняга ўзвышша Міншчыны. У працах па вывучэнню курганных могілнікаў Мінскай губерні К. Тышкевіч першы прымяніў перадавую ў той час метад даследавання і першым звярнуў увагу на гарадзішчы як на самастойныя віды археалагічных помнікаў.

Археалагічныя знаходкі братаў Тышкевічаў і паклалі пачатак стварэнню ў 1842 годзе першага ў Беларусі гісторыка-археалагічнага музея ў сваім родавым памесці Лагойску. Сабралі каштоўны архіў старажытных рукапісаў, калекцыю мастацкіх твораў і ўнікальную бібліятэку.

Уклад К. Тышкевіча ў развіццё навукі археалогіі цяжка пераацаніць. Вынікі сваіх даследаванняў ён апублікаваў у польскім штогодніку «Пшыяцель люду», які выдаваўся ў польскім горадзе Лешна. На старонках гэтага выдання вучоны паведаваў пра археалагічныя знаходкі VI стагоддзя, пра пахавальныя абрады на Русі і на землях крывічоў дахрысціянскага перыяду. У 1858 годзе і таксама на польскай мове выйшла ў Вільні кніга К. Тышкевіча «Помнікі айчынай граворы», матэрыялам для якой паслужыла асабістая калекцыя, у якой налічвалася 220 гравюр толькі літоўскіх і беларускіх мастакоў XVII—XVIII і пачатку XIX стагоддзяў, а таксама гравюры, выкананыя ў Англіі і Францыі. У прадмове да гэтай кнігі аўтар расказвае пра развіццё гравюрнага мастацтва ў Беларусі. У 1859 годзе выйшла ў Вільні на польскай мове другая кніга —

«Звесткі аб замках, гарадзішчах і старажытных курганах на Літве і Літоўскай Русі». Вялікі артыкул «Аб курганах у Літве і Заходняй Русі» К. Тышкевіч змясціў у газеце «Віленскі вестник» за 1865 год у нумарах 112—117, а таксама ў часопісе «Вестник Европы» за 1866 год, т. 2. ч. II. Тут жа дадзена і станоўчая рэцэнзія на гэты артыкул. У 1865 годзе ў Вільні выйшла ў свет трэцяя кніга К. Тышкевіча ўжо на рускай мове «О курганах на Литве и Западной Руси» з 12 вялікімі ўкладкамі-ілюстрацыямі. У 1868 годзе гэта каштоўная манюграфія была перавыдадзена ў Берліне на польскай мове ў выпраўленым і дапоўненым выглядзе з 16 цудоўнымі графічна выкананымі табліцамі, на якіх адлюстраваны розныя прадметы старажытнасці. Адзін раздзел гэтай кнігі прысвечаны цікавым знаходкам-знакам старажытнай пісьменнасці славянцаў, знойдзеным у 1864 годзе ў рацэ Буг каля горада Драгічын Брэсцкай вобласці мясцовым жыхаром Амбражэўскім і дастаўленым Тышкевічу ў колькасці 20 штук. Гэта былі пломбы са славянскімі літарамі, якія, гандлёвыя пячаткі X—XIV стагоддзяў у выглядзе свінцовых пласцінак акругленай формы рознай велічыні — ад 5,5 да 10 міліметраў.

Аб археалагічных курганных знаходках К. Тышкевіч апавядаў у газеце «Новое время», якая выдавалася

Адамам Кіркорам у Пецярбургу ў 1867—1871 гадах. У гэтай жа газеце за 1868 год у нумары 137 К. Тышкевіч змясціў артыкул з малянкамі-ілюстрацыямі сваіх знаходак.

У Гістарычным архіве Літвы ў Вільнісе аб Тышкевічах захоўваецца вельмі багаты матэрыял, які выдзелены ў асобны фонд Тышкевічаў.

Савелій АКУЛІЧ.

НА ЗДЫМКАХ: Канстанцін Тышкевіч; адна з прац К. Тышкевіча «Вілія і яе берагі», 1871.

(Заканчэнне. Пачатак на 5-й стар.)

коў, што загінулі ў вайне. Усяго 173 прозвішчы.

З ураджэнцаў Азярычына як асобу знакамітую хацелася б згадаць імя напаяўчытага сёння пісьменніка. У 1911 годзе, 4 мая па новым стылі, нарадзіўся празаік Пятро Рунец (памёр жа зусім нядаўна, трохи болей як год назад. Скончыў у 1924 годзе мясцовую пачатковую школу, паступіў у Самавалавіцкую сямігодку. Пасля — настаўніцтва, зноў вучоба, журналісцкая праца, вайна. Першая кніга Пятра Рунца — «Юныя змагары» — пабачыла свет у 1940 годзе. З рэцэнзіямі на зборнік выступілі Рыгор Мурашка (у часопісе «Польмя рэвалюцыі») і Хвядос Шынклер (у газеце «Літаратура і мастацтва»).

насю Копэця і Лапы. На пачатку 1880-х гадоў у сяле было 73 двары, 624 жыхары, праваслаўная царква. Што цікава, на пачатку XX стагоддзя на месцы сучасных Вузлян знаходзіліся 2 населеныя пункты з аднайменнымі назвамі. У адной вёсцы было 75 двароў, 502 жыхары. У другой — 76 двароў, 570 жыхароў. Побач — ізноў жа з назвай Вузляны маёнтка памешчыцы Копэц (3 двары, 67 жыхароў), а яшчэ і мястэчка Вузляны, дзе пераважную большасць з 867 жыхароў складалі яўрэі. У мястэчку працавалі праваслаўная царква, сінагога, паштова-тэлеграфнае аддзяленне. У 1903 годзе адчынілася ў мястэчку царкоўнапрыходская школа.

Крывавым радком напісана біяграфія Вузлян часоў Вялікай Айчынай вайны. Як сведчанне таму — магілы і помнік. Пом-

АЗЯРЫЧЫНА І ВАКОЛІЦЫ

Наступная кніга — «У веснавыя дні» — з'явілася толькі ў 1954 годзе. І ўжо да нашых дзён — яшчэ амаль два дзесяці кніг. Многія творы Пятра Рунца перакладаліся на іншыя мовы — на абхазскую і армянскую, грузінскую і казахскую, кіргіскую, латышскую, рускую, узбекскую, украінскую, эстонскую. І сам Пятро Рунец шмат перакладаў на беларускую мову. У асноўным — дзіцячую літаратуру. Але сярод здабыткаў земляка азярычынцаў ёсць і самы галоўны. У першы пасляваенныя гады разам з Янкам Маўрам Пятро Рунец сабраў кнігу «Ніколі не забудзем». Укладзены пад адну вокладку апавяданні дзяцей вайны ўражаюць, працяваюць болей сэрца і зараз.

У 1903 годзе ў Азярычыне нарадзілася Алена Юркевіч. Званне Героя Сацыялістычнай Працы жанчыне прысвоілі ў 1950 годзе — за высокі ўраджай кок-сагізу. Была і такая папулярная культура ў аграрнай гісторыі нашай краіны. Бюст руплівай працаўніцы вылепіў нават сам Заір Азгур.

Нарадзіўся ў Азярычыне і вядомы сучасны мовазнаўца, даследчык беларускай фразеалогіі Зміцер Санько. Зараз ён працуе галоўным рэдактарам мінскага выдавецтва «Тэхналогія», дагэтуль быў галоўным рэдактарам выдавецтва «Навука і тэхніка», заснаваў там цікавую кніжную серыю «Нашы слаўтыя землякі».

Азірнемся на азярычынскія вуліцы. Нейкіх дзесяць-пятнаццаць хвілін на машыне па дарозе да чыгункі, да станцыі Седча — і мы трапляем у Вузляны. Цэнтр агульнага з Азярычынам сельсавета — Вузлянскага. Той жа Вадзім Жучкевіч наступным чынам тлумачыць паходжанне назвы: «...балтыйскага паходжання, эквівалент тэрміну гаць — насціл з жэрдак на балотнай дарозе. Назва супастаўляльная з літоўскім ujas — насціл з жэрдак». Па сведчанню Г. Дулеба, Вузляны некалі належалі віленскім епіскапам. У XIX стагоддзі Вузляны былі сялом Пярэжырскай воласці Ігуменскага павета, з'яўляліся ўлас-

нік землякам — у цэнтры вёскі, пастаўлены ў 1968 годзе. Ёсць і брацкая магіла каля будынка праўлення мясцовага калгаса. Пахавана 90 воінаў і партызан, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну. Сярод пахаваных — і воіны 48-й арміі 1-га Беларускага фронту, загінулі пры вызваленні вёскі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

4 ліпеня 1944 ля Вузлян адбыўся жорсткі бой. За 3 гадзіны батэрэя капітана Антона Леанцюка адбіла 6 варажых контратак, знішчыла шмат жывой сілы праціўніка і баявой тэхнікі. Будучы параненым, капітан Леанцюк не пакінуў поле бою. Камандзіру батэрэі і сяржантам Я. Курачкіну, А. Чарняку, Д. Чапусаву, малодшаму сяржанту В. Токараву прысвоена званне Героя Саюза. Васілю Токараву, які пахаваны ў Мар'інай Горцы, — пасмяротна.

Ёсць ля Вузлян маленькая рэчанька. Завуць яе людзі Ушанка альбо Вушанка. У «Блакітную кнігу Беларусі» чамусьці занесена як Вуж, з дапаўненнем — Вушанка. З'яўляецца левым прытокам згаданай ужо намі Пцічы. Даўжыня — да 12 кіламетраў. А пачатак Ушанкі — за 2,5 кіламетра ад Седчы.

Рэчышча на ўсім працягу каналізаванае — адмеціна меліярацыі, асушэння.

З іншых азярычынскіх, вузлянскіх ваколіц — вёска Пяскі. Праўда, на Пухаўшчыне два населеныя пункты з такою назвай. Ёсць яшчэ разы ў тры большыя Пяскі ў Голацкім сельсавете (колішняя Пярэжырская воласць). Вузлянскія ж Пяскі — з 12 хат і ўсяго з 20 з нечым жыхароў.

Едліна — колішні фальварк Дудзіцкай воласці. А сёння зусім «не перспектыўная» вёска Вузлянскага сельсавета.

Багатая гісторыя пухавіцкага краю складзена з гісторыі ўласна кожнага населенага пункта. Іх, вёсак, у Пухавіцкім раёне зараз болей як 300. І летапіс кожнай з іх — фрагмент у гісторыі не толькі Пухаўшчыны, але і ўсяе нашай Айчыны.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ.

Мініяцора — адзін з найскладанейшых відаў мастацтва керамікі. Мастак-кераміст Тацыяна Шубіна тонка адчувае магчымасці матэрыялу, мае пачуццё гармоніі і багатую фантазію. Усё гэта закладзена ў яе мініяцюры. Яны поўныя жыцця і аптымізму.

Жыве і працуе Тацыяна Сямёнаўна ў Гродне, дзе вучыць мастацтву лепкі з гліны навучніцаў Палаца дзіцячай і юнацкай творчасці.

НА ЗДЫМКУ: мастак-кераміст Тацыяна ШУБІНА.

Фота Яўгена КАЗЮЛІ, БелТА.

Рэдактар
Вацлаў МАЦКЕВІЧ

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Дзяржаўны камітэт па справах рэлігій і нацыянальнасцей Рэспублікі Беларусь;
Беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі;
Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом (таварыства «Радзіма»).

НАШ АДРАС:
220005, Мінск, праспект
Ф. Скарыны, 44.

Тэлефоны: 213-31-97,
213-32-80, 213-30-15, 284-76-56,
213-37-82.

Пазіцыя рэдакцыі і аўтараў,
матэрыялы якіх друкуюцца на старонках
«Голасу Радзімы», не заўсёды супадаюць.

Газета набрана, зярэстана
і адрукавана ў друкарні
«Беларускі Дом друку»
(220041, г. Мінск, пр. Скарыны, 77).
Тыраж 1 835 экз. Індэкс 63854. Зак. 1191.
Падысана да друку 13. 07. 1998 г. у 12.00.
Рэгістрацыйнае пасведчанне № 81.